

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Vojtěch Kobr

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

**Výuka venku v hodinách tělesné výchovy na základních
školách v ČR**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivana Turčová, Ph.D.

Vypracoval:

Vojtěch Kobr

Praha, 2024

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

.....

Vojtěch Kobr

.....

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval PhDr. Ivaně Turčové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, praktické rady, za její čas a možnost využít jejích znalostí a zkušeností ve zvolené problematice. Dále děkuji všem učitelům tělesné výchovy, kteří se zapojili do anketního šetření. Bez spolupráce s výše jmenovanými by tato práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Název: Výuka venku v hodinách tělesné výchovy na základních školách v ČR

Cíle: Cílem této práce bylo zmapovat současný stav výuky venku v hodinách tělesné výchovy ve vybraných základních školách v ČR. Dále pak analyzovat a porovnat výuku v městských a venkovských školách.

Metody: V naší práci jsme použili metodu dotazování. Anketní šetření bylo určeno učitelům tělesné výchovy. Bylo využito kvantitativního přístupu k výzkumu. Výzkumný soubor tvořilo 27 učitelů tělesné výchovy ze 4 městských a 5 venkovských základních škol České republiky.

Výsledky: Zjistili jsme, že venkovní výuku tělesné výchovy využívají všichni učitelé, pokud jim to časové rozhraní hodiny a počasí dovolí. Využívají tuto možnost z důvodu většího prostoru, více možností aktivit, a také protože se uplatňují benefity venkovní výuky. Během venkovní výuky tělesné výchovy dochází nejčastěji k aktivitám jako je atletika, míčové sporty a sportovní hry. Aktivity v přírodním prostředí se vyskytují v tělesné výchově v menší míře. Rozdíl ve venkovní výuce tělesné výchovy mezi městskými a vesnickými základními školami je minimální.

Závěr: Venkovní výuka se dle zjištěných výsledků vyskytuje na vybraných ZŠ v dostatečné míře. Někteří učitelé TV si jsou vědomi benefitů, které výuka v přírodě nabízí, avšak během venkovní výuky TV převažují aktivity sportovního charakteru. Výuka venku v hodinách TV probíhá srovnatelným způsobem jak na městských, tak i na venkovských ZŠ.

Klíčová slova: učení venku; aktivity v přírodě; výchova v přírodě; přírodní prostředí

ABSTRACT

Title: Outdoor learning in physical education classes in primary schools in the Czech Republic

Objectives: The aim of this thesis was to map the current state of outdoor teaching in physical education classes in selected primary schools (age 6 to 15) in the Czech Republic, and to analyze and compare teaching in urban and rural schools.

Methods: The questionnaire survey was addressed to physical education teachers. A quantitative approach to research was used. The research sample consisted of 27 physical education teachers from 4 urban and 5 rural primary schools from the Czech Republic.

Results: We found that all teachers use outdoor physical education classes when the class time and weather permit. They use this option because of the larger space, more activity options, and because the benefits of outdoor learning are applied. Activities such as athletics, ball sports and sports games are mostly included in outdoor PE lessons. Activities in the natural environment occur to a lesser extent in physical education. The difference in outdoor physical education between urban and rural primary schools is minimal.

Conclusion: According to the results, outdoor learning occurs in the selected primary schools to a sufficient extent. Some PE teachers are aware of the benefits that outdoor learning offers, but during outdoor PE lessons, sports activities predominate. Outdoor PE lessons are taught in a comparable way in both urban and rural primary schools.

Keywords: outdoor learning; outdoor activities; outdoor education; natural environment

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	9
2.1 Výuka venku	9
2.2 Další termíny vztahující se k výuce venku	10
2.2.1 Výchova dobrodružstvím	10
2.2.2 Výchova výzvou	10
2.2.3 Výchova prožitkem a zkušeností	10
2.2.4 Environmentální výchova	11
2.3 Příklady výuky venku v zahraničí	12
2.3.1 Norsko, Švédsko	12
2.3.2 Skotsko	13
2.3.3 Dánsko	14
2.4 Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání.....	15
2.4.1 TV v rámcovém vzdělávacím programu ZV	15
2.4.2 Výuka venku v RVP ZV	16
2.4.2.1 Výuka TV venku v RVP ZV	17
2.5 Benefity a překážky výuky venku	19
2.5.1 Benefity výuky v přírodě pro děti a mládež	19
2.5.1.1 Benefity výuky TV v přírodě	21
2.5.2 Benefity výuky venku v městském prostředí pro děti a mládež	22
2.5.2.1 Benefity výuky TV venku v městském prostředí	23
2.5.3 Bariéry výuky venku	23
2.6 Dosavadní studie řešící podobnou problematiku.....	24
3 CÍLE A ÚKOLY PRÁCE, HYPOTÉZY	25
3.1 Cíle.....	25
3.2 Úkoly	25
3.3 Výzkumné otázky	25
3.4 Předpoklady	25
4 METODIKA PRÁCE	26
4.1 Typ studie	26
4.2 Charakteristika výzkumného souboru	26
4.3 Realizace výzkumu	29

4.4 Metoda sběru dat.....	29
4.5 Metoda analýzy dat.....	29
5 VÝSLEDKY	30
6 DISKUSE.....	42
6.1 Zhodnocení metodiky	42
6.2 Zhodnocení výzkumu	42
7 ZÁVĚR	48
POUŽITÁ LITERATURA.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	53

1 ÚVOD

Autor bakalářské práce vychází ze svých osobních zkušeností. Na základní škole zažíval kromě kurzů v přírodě i různorodé formy venkovní výuky. Na FTVS studuje obor tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání se specializací výchovy v přírodě. Díky těmto faktům se rozhodl zaměřit svou práci na tematiku venkovní výuky.

Výuka venku v přírodě je hojně zařazována do školní výuky v mnoha zemích světa, ve Skandinávii je dokonce povinnou součástí výuky všech všeobecně vzdělávacích předmětů.

Teoretická část práce se zabývá problematikou výuky venku v České republice, a to na základních školách. V práci je zdůrazněn význam předmětu Tělesná výchova, který spočívá nejen ve zvyšování fyzické zdatnosti, ale i v učení ke spolupráci a v osobnostním rozvoji, což jsou klíčové faktory výchovy v přírodě.

V práci je také diskutován vliv výuky venku na žáky, pozitiva přírodního prostředí v komparaci s městským prostředím. V roce 2005 zahájila větší diskusi o pozitivním vlivu přírody na člověka kniha amerického novináře Richarda Louva s názvem *Last child in the woods: Saving our children from nature-deficit disorder*. Publikace iniciovala ve vyspělých zemích další výzkumy ověřující prospěšnost pobytu a pohybu v přírodě pro zdravý vývoj dítěte. „V nedávné době byl navíc tento fakt umocněn restrikcemi a lockdowny v souvislosti s pandemií Covid-19“ (Neuman & Turčová, 2022, s. 41). V ČR se výukou venku zabývá např. Daniš (2016, 2018).

Cílem praktické části bylo dotázat se učitelů tělesné výchovy ve vybraných školách v ČR, zda zařazují výuku venku do svých hodin, jak často a v jaké formě. Pokud nevyučují venku, pokusíme se zjistit, jaké jsou hlavní překážky nechození s dětmi ven. Pokusíme se porovnat data z městských a venkovských škol.

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1 Výuka venku

Termín „výuka venku“ úzce souvisí s termíny „výchova v přírodě“ (outdoor education) a „učení v přírodě“ (outdoor learning), což je způsob vzdělávání nebo výchovy, který se odehrává převážně nebo zcela venku v přírodním prostředí a k tomu využívá různých aktivit v přírodě (Neuman, Turčová et al, 2022). Výchova v přírodě je ve světě součástí mnoha univerzitních studijních programů nebo dokonce samostatným studijním oborem.

Dle britských autorů Higginse a Loynese (1997), je „outdoor education“ oblastí propojující environmentální výchovu (viz kap. 2.2.4), aktivity v přírodě a osobnostní a sociální rozvoj jedince. Donaldson a Donaldson (1958) definují výchovu v přírodě jako učení se sžít s přírodou a využít tak zkušeností nabraných ve venkovním prostředí pro prohloubení našeho pouta s přírodou. Mezi další autory, kteří definují výchovu v přírodě patří např. Gilbertson a kol (2022), Adkins & Simons (2002) nebo Neill (2010). Výchova v přírodě využívá aktivity probíhající v přírodě jako prostředky edukace a rozvoje osobnosti jedince. Programy výchovy v přírodě jsou realizovány pro všechny skupiny populace, a to ve formálním prostředí školy, v neformálním vzdělávání, v rámci celoživotního vzdělávání dospělých, ale i v komerční sféře.

V práci se zaměřujeme nejen na výuku v přírodním prostředí, ale v jakémkoliv venkovním prostředí, a to ve formálním vzdělávání dětí a mládeže. Výuku venku můžeme vysvětlit jako praktickou formu výuky, která využívá učení pomocí přímých prožitků ve venkovním prostředí, tzn. mimo budovu školy a školní třídy. Jedná se o školní výuku všech všeobecně vzdělávacích předmětů uskutečněnou mimo budovu školy na čerstvém vzduchu, např. ve městě, v parku, v lese, na hřišti atd. Naše práce se konkrétně zabývá výukou venku v hodinách tělesné výchovy základního vzdělávání.

V této práci budeme používat termín výuka venku podle Daniše (2016), který definuje výuku venku jako pedagogickou metodu, která integruje přírodní prostředí do vzdělávacího procesu a využívá venkovní prostor jako učebnu. Tato metoda klade důraz na autentické učení, aktivní účast žáků a praktické zkušenosti z reálného prostředí. Metoda podněcuje jejich zájem o učení a podporuje rozvoj řady dovedností, včetně pozorování, experimentování, spolupráce a týmové práce. Přispívá také ke zdraví a pohodě žáků tím, že podporuje zdravou fyzickou aktivitu spojenou s přírodním prostředím a omezuje sedavý způsob života v tradiční učebně.

2.2 Další termíny vztahující se k výuce venku

V této kapitole bude vysvětleno několik dalších pojmů, které jsou často spojovány s oblastí aktivit v přírodě. Neexistují přesné překlady z anglického jazyka, tudíž některé anglické termíny jsou nazvány v českém jazyce odlišně, ale význam je totožný. Nebo v opačném případě jsou nazvány stejně dle překladu, ale jsou chápány odlišně. Jelikož je tato práce zaměřena na výuku a výchovu dětí, jsou zvoleny pouze pojmy vztahující se k výchově a vzdělávání.

2.2.1 Výchova dobrodružstvím

Výchova dobrodružstvím neboli dobrodružná výchova je taková aktivita, která se protíná s osobnostním rozvojem (Gilbertson a kol., 2022). Např. skrze zdolávání lanové překážky učí výchova jedince kolektivnosti, spolupráci a schopnosti vyvozovat společné řešení. Může se jednat o jakoukoliv dobrodružnou aktivitu, jako je např. překonávání řeky, skupinové přezení vysoké zdi či jakýkoliv problémově orientovaný úkol, který jedinci společnými silami musí zdolat. Stěžejní je u zúčastněných osob vystoupení z komfortní zóny a překonávání svých hranic.

2.2.2 Výchova výzvou

Podobným tématem jako výchova dobrodružstvím je výchova výzvou. Cílem této výchovy je naučit jedince překonávat sama sebe skrze vystupování z komfortní zóny. Využívá vysokých lanových překážek či pobytu v přírodě o samotě apod. Pomáháme jedinci zvyšovat sebedůvěru a uvědomovat si sílu osobnosti. Faktorem těchto „výzev“ je riziko nebezpečí či subjektivního rizika (Neuman, 1998).

2.2.3 Výchova prožitkem a zkušeností

Výchova prožitkem a zkušeností je zakládána na praktických ukázkách, úkolech. Teoretická výuka a výchova je jejím silným protikladem. „Na základě vlastních prožitků a zkušeností se vytvářejí nové dovednosti, postoje a způsoby myšlení“ (Neuman & Turčová et al, 2022, s. 38).

Ekvivalenty jsou americké termíny „experiential education“, který je spojovaný především s činností americké asociace „Association for Experiential Education“ nebo „experiential learning“. Stěžejním autorem zabývajícím se zkušenostním učením (experiential learning) je David A. Kolb. Jeho dílo z roku 1974 prohloubilo veškeré informace týkající se zkušenostního učení. Kolb oživil a prohloubil Lewinův model učení a vznikl tzv. Kolbův cyklus. Kolbův cyklus dělí učení na 4 fáze a je dodnes používán a uplatňován v mnoha aktivitách spojených nejen se zkušenostní výchovou. Jednou z nejdůležitějších fází zkušenostního učení je reflexe. Díky správnému zhodnocení aktivity dokážeme v jedinci nejefektivněji vyvolat proces naučení, osvojení si dovednosti či uvědomění si chyb a poučení se z nich.

2.2.4 Environmentální výchova

Environmentální výchova se zaměřuje na probuzení soužití s přírodou a pochopení přírody. Hlavním cílem je vybavit jedince odpovídajícími znalostmi, dovednostmi a motivací k odpovědnému environmentálnímu chování, tj. takovému chování, kdy lidé berou při svém rozhodování v potaz dopady možných řešení na životní prostředí a zapojují se do ochrany přírody. Odpočinek, relaxace ale i zábava jsou hlavními faktory této výchovy (Činčera, 2007). Jedinci jsou seznámeni s globálními či lokálními environmentálními problémy skrze ekologické hry. Využívají přírodních prostor, materiálů a mohou být charakteristicky velmi různorodé. Důležitou myšlenkou environmentální výchovy je udržitelnost, tj. zachovávat stav přírody ve stejné podobě jako před venkovní aktivitou. Tento koncept se zaměřuje na minimalizaci negativních dopadů lidských činností na životní prostředí a zároveň na zajištění dlouhodobé prosperity a kvality života pro současné i budoucí generace (Ministerstvo životního prostředí, 2024).

Na rozdíl od výše uvedených výchov je environmentální výchova průřezovým tématem rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) směřuje environmentální výchova jednotlivce k porozumění složitosti vzájemných vztahů mezi člověkem a životním prostředím, tj. „k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince“ (RVP ZV 2023, s. 134).

2.3 Příklady výuky venku v zahraničí

V zahraničí se můžeme setkat s odlišným pojetím výuky, než je tomu v České republice. V některých zemích je výuka venku pevnou součástí školních osnov a vzdělávacích plánů. Žáci mají povinnost účastnit se výuky venku, která je integrována do běžného vzdělávacího programu. Kromě toho existují zvláštní přírodní školy a programy, které se specializují na výuku venku. Zde si žáci mohou užít čas strávený v přírodě a ve venkovních učebnách, kde se učí skrze praktické aktivity a osobní zážitky.

Tato kapitola ukáže, jak je tomu s výchovou žáků a s organizací venkovní výuky ve skandinávských státech a ve Skotsku. Skandinávie má bohaté přírodní prostředí a výuka venku má zde dlouhodobou tradici. Praktická venkovní výuka je podporována jak pedagogickými filozofiemi, které kladou důraz na výuku v reálném světě, tak i kulturními hodnotami, které přisuzují důležitost spojení s přírodou a venkovními aktivitami. Norské a švédské pojetí výuky venku se liší pouze v malých detailech, proto se jí věnuje pouze jedna kapitola.

2.3.1 Norsko, Švédsko

Norské i švédské školy a školky podporují venkovní aktivity bez ohledu na počasí. Vzdělávání a výchova v přírodě, tzv. „friluftsliv“, je považováno za důležitou součást výchovy. Tato koncepce je aplikována jak v předškolním vzdělávání, tak i na základních školách.

„Friluftsliv“, v překladu „život na čerstvém vzduchu“, má mnoho definic. Dle Geltera (1999) je to filosofie zakořeněná v duši lidí a používá se k popisu kultury a způsobu života, který se do značné míry točí kolem poznávání a užívání si přírody nesoutěžním způsobem a jejím hlavním cílem je být blízko přírodě. Klade důraz na respekt k přírodě, udržitelnost, dobrovolnou účast a individuální a kolektivní dobrodružství. Odlišný pohled na „friluftsliv“ nabízí např. Dahle (2007), který definuje tento pojem jako „život venku“. Což zahrnuje veškeré venkovní aktivity, vykonávané zejména v přírodě, jako rybaření, kempování, turistika. Zdůrazňuje důležitost využívání přírody k rekreaci a relaxaci. Jelikož je kladen větší důraz na aktivitu nežli na duševní spojení s přírodou, Gelter (1999) aktivity tohoto typu nepovažuje za „pravý friluftsliv“.

V Norsku vznikla metoda, týkající se venkovní výuky v rámci vzdělávání, která se nazývá tzv. „uteskole“. Většina skandinávských zemí převzala toto slovo do svých jazyků (např. v dánštině „udeskole“), včetně jeho definice a použití v základním vzdělávání.

Metoda „uteskole“, představuje vzdělávací přístup, který přesahuje školní prostory a využívá okolního prostředí k autentickému učení. Tato metoda neomezuje výuku pouze na školní areál, ale využívá široké spektrum lokálních zdrojů, jako jsou muzea, knihovny, parky, informační centra apod. Cílem je přizpůsobit autentičnost výuky kontextu dané vyučovací hodiny. Například pokud se žáci zabývají tématem spojeným s přírodou, probíhá diskuse a aktivity právě v přírodě. Pokud je cílem diskutovat o sociálních tématech, zaměří se na místa mimo třídu uprostřed společnosti (Waite et al., 2015).

2.3.2 Skotsko

Výuka venku, nazývaná „outdoor learning“, je součástí skotského vzdělávacího systému již několik desetiletí, ale do učebních osnov byla začleněna teprve nedávno. Koncepce učení venku byla vždy součástí skotského přístupu ke vzdělávání s důrazem na zážitkové učení, kontakt s přírodou, udržitelnost a rozvoj dovedností mimo školní budovy.

Významným milníkem v integraci učení venku do skotského vzdělávacího systému bylo zavedení „Curriculum for Excellence“ (CfE) v roce 2004. CfE je moderní vzdělávací rámec, který klade důraz na holistický přístup ke vzdělávání, individualizaci učení a integraci praktických a zážitkových aktivit do osnov a vyučovacích strategií. (Education Scotland, 2010)

Od té doby se venkovní výuka stále více začleňuje do výukových programů základních škol ve Skotsku. Školy jsou podporovány ve využívání venkovního prostředí jako zdroje učení. Tento trend byl zesílen rostoucím uznáním významu přírodního prostředí pro celkový rozvoj žáků a rostoucím zájmem o environmentální výchovu a udržitelnost. Příkladem využití výuky venku může být projektové vyučování, vzdělávání pro udržitelný rozvoj či aktivity v přírodě podporující fyzické i psychické zdraví jedince.

2.3.3 Dánsko

Podobně jako je tomu ve Švédsku a Norsku, vychází dánská venkovní výuka z filozofie „friluftsliv“. V Dánsku je však tato filozofie novějším trendem, který se rozvinul díky urbanizaci a technologickým pokrokům společnosti, kdežto ve státech Skandinávského poloostrova mají tuto filozofii pevně zakořeněnou již staletí. V Dánsku je tento pojem spojen spíše s relaxací a aktivitami spojenými s přírodou nežli s myšlenkou soužití s přírodou, avšak pevný základ „friluftsliv“ je totožný.

Od roku 2007 se kromě tradiční výuky ve třídách zavádí i výuka venku tzv. „udeskole“. „Udeskole“ je pro školy nepovinnou metodou, kterou dnes využívá zhruba 28 % základních škol (Bentsen, 2010). Spočívá v tom, že žáci mají daný jeden den v týdnu, který tráví ve venkovním prostředí. Tyto změny mají dle výzkumu provedeném v Kodani pozitivní účinky na vzdělávání. Kombinací venkovní a školní výuky vzniká ideální spojení mezi teorií a praxí, které žákům umožňuje rozvíjet požadované kompetence. Venku mají žáci příležitost větší volnosti, prostor pro rozhodování a více času na řešení problémů (Boraňová, 2012).

2.4 Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání

Důležitou oblastí, kterou je potřeba v této práci zmínit, je rámcový vzdělávací program základního vzdělávání (dále jen RVP ZV). V této kapitole se zaměříme na přiblížení kompetencí této práce v souladu s RVP ZV. Ukážeme si propojenost tělesné výchovy (dále jen TV) a výuky venku skrze výchovu ke zdraví.

RVP ZV byl zaveden od 1. 9. 2005 a jeho dodržování monitoruje Česká školní inspekce. Cílem základního vzdělávání je aktivně podporovat žáky při formování a postupném rozvíjení klíčových kompetencí, zároveň jim poskytovat solidní základ všeobecného vzdělání, které je zaměřené především na situace v jejich životě a praktické dovednosti. Realizuje se ve dvou navazujících stupních s ohledem na obsah, organizaci a didaktiku. Poslední aktualizací dokument prošel v průběhu června roku 2023.

RVP ZV je začleněn do celkového Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice. Tento národní program byl publikován v roce 2001 a stanovuje základní myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které jsou směrodatné pro další rozvoj celé vzdělávací soustavy (RVP ZV, 2023).

2.4.1 TV v rámcovém vzdělávacím programu ZV

RVP ZV je rozdělen do devíti hlavních vzdělávacích oblastí. Člověk a zdraví je jednou z nich. Svým obsahem navazuje na vzdělávací sekci Člověk a jeho svět. Tvoří dvě podoblasti – Výchova ke zdraví a Tělesná výchova. Je tedy potřeba definovat tyto oblasti.

Výchova ke zdraví učí žáky zdravému životnímu stylu, aktivnímu rozvoji a vede žáky k odpovědnosti za aspekty jejich zdraví. Žáci se seznamují nejen s aktivním životním stylem, ale i s účelným chováním v rizikových situacích. Důraz je kladen také na psychickou stránku zdraví, konkrétně se jedná o výchovu k mezilidským vztahům.

Vzdělávací obor Tělesná výchova je souhrnným vzděláváním v problematice zdraví. Žák poznává své pohybové dovednosti a zájmy, souběžně zjišťuje účinky pravidelné pohybové zátěže a její vliv na fyzickou zdatnost, kondici a mentální stav jedince. Dle RVP ZV (2023, s. 90) „postupuje pohybové vzdělávání od spontánní pohybové činnosti žáků k činnosti řízené a výběrové, jejímž smyslem je schopnost samostatně ohodnotit úroveň své zdatnosti a řadit do denního režimu pohybové činnosti pro uspokojování vlastních pohybových potřeb i zájmů“.

Částí Tělesné výchovy je i zdravotní tělesná výchova, která spojuje cvičení a pohybovou zátěž se zdravím jedince. Učitelé seznamují žáky s riziky určitých cvičení a prevencí vůči zranění. Školám je doporučeno vyrovnávat pohybový deficit vybraných žáků, kteří to potřebují. Tzn. představovat žákům různé typy kompenzačních cvičení, díky kterým jedinec zlepší funkčnost svého pohybového aparátu (RVP ZV, 2023).

Tělesná výchova se vyučuje na 1. i na 2. stupni základní školy. Činnosti jsou rozděleny do skupin podle jejich účinku a cíle. V první kategorii jsou uvedeny činnosti, které mají vliv na zdraví žáka. Ve druhé kategorii se nacházejí aktivity ovlivňující úroveň pohybových dovedností a ve třetí kategorii jsou činnosti, které podporují proces pohybového učení.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti člověk a zdraví je dostupné v RVP ZV (2023, s. 91).

2.4.2 Výuka venku v RVP ZV

V dokumentu RVP ZV není pojem výuka venku explicitně zmíněn. Je tedy na kompetencích školy, zda venkovní výuku připojí do svých školních vzdělávacích programů (ŠVP). Samotný význam výuky venku lze ale integrovat do různých vzdělávacích oblastí a předmětů tak, aby poskytla žákům možnost učit se a objevovat přírodní prostředí za různých podmínek, nežli tomu je v klasické učebně. Takový přístup může podporovat aktivní učení, rozvoj dovedností a zapojení žáků během výuky.

Výuka venku je v RVP ZV spjata s mnoha průřezovými tématy. Jedním z nich je environmentální výchova. Teoretická východiska je třeba propojit s terénní výukou, a proto je doporučeno vyrážet do venkovního prostředí za účelem zkoumání a prohlubování vztahů k přírodě. Pobyt venku podporuje environmentální senzitivitu, tj. schopnost citlivě vnímat přírodu a mít zájem o její ochranu (Hromádka, 2018).

Dalším průřezovým tématem je osobnostní a sociální rozvoj jedince. Dle RVP je smyslem „pomáhat každému žákovi hledat vlastní cestu k životní spokojenosti založené na dobrých vztazích k sobě samému i k dalším lidem a světu“ (2023, s. 126). Jedním z cílů výchovy v přírodě je osobnostní a sociální rozvoj jedince. Nejen kooperativní hry v přírodě tomuto cíli přispívají. Stejný cíl vychází i z našeho termínu výuky venku. Žáci rozvíjí dovednosti potřebné pro komunikaci a spolupráci, kooperativně řeší problémy a utváří si pozitivní postoje k sobě samým i k druhým.

Venkovní výuka se mírně prolíná také s tématem výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Hlavní cíle tohoto průřezového tématu s výukou venku nesouvisí. Avšak jedním z vedlejších cílů je objasňování důsledků globálních vlivů na životní prostředí s důrazem na potřebu a závažnost ochrany prostředí, čemuž venkovní výuka, stejně jako jakýkoliv pobyt a rekreace v přírodě, přispívá.

2.4.2.1 Výuka TV venku v RVP ZV

RVP ZV rozděluje oblast tělesné výchovy do tří druhů činností:

1. činnosti ovlivňující zdraví;
2. činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností;
3. činnosti podporující pohybové učení;

Do výuky venku je možné zařadit aktivity, které patří mezi činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností. Konkrétně se jedná o turistiku a pobyt v přírodě, lyžování a bruslení venku. Ačkoliv se RVP ZV o některých aktivitách nezmiňuje jako o venkovních, zařadil bych sem také pohybové hry. Je třeba brát v potaz podmínky školy pro organizaci venkovních aktivit. RVP ZV (2023, s. 96–101) dělí výstupy jednotlivých aktivit dle stupňů základního vzdělávání:

1. stupeň

Turistika a pobyt v přírodě

- přesun do terénu a chování v dopravních prostředcích
- chůze v terénu
- táboření
- ochrana přírody

Lyžování, bruslení (v našem případě bruslení venku)

- hry na sněhu a na ledu
- základní techniky pohybu na lyžích a na bruslích

2. stupeň

Turistika a pobyt v přírodě

- příprava turistické akce, dokumentace
- uplatňování pravidel bezpečnosti silničního provozu v roli chodce a cyklisty
- chůze se zátěží i v mírně náročném terénu
- táboření a přežití v přírodě
- ochrana přírody
- základy orientačního běhu

Lyžování, bruslení (v našem případě bruslení venku)

- běžecké lyžování
- lyžařská turistika
- sjezdové lyžování nebo jízda na snowboardu
- bezpečnost pohybu v zimní horské krajině
- jízda na vleku

Mezi činnostmi ovlivňující úroveň pohybových dovedností se nachází „další (i netradiční) pohybové činnosti (podle podmínek školy a zájmu žáků)“ (RVP ZV, 2023, s. 98). Sem lze zařadit ostatní venkovní aktivity jako je např. horolezectví, lezení na umělé stěně, vodní turistika atd. Aktivity mohou být součástí školního vzdělávacího programu, pokud škola má vhodné podmínky pro organizaci dané aktivity.

I přesto, že nás zajímá výuka venku v hodinách TV, je třeba zmínit, že výuka venku může probíhat i jinými formami vyučování. V předmětech jako je přírodověda, přírodopis, biologie či zeměpis se může jednat o projektovou výuku venku. Častou formou venkovní výuky jsou exkurze či naučné výlety. Školy pořádají tzv. školy v přírodě, které mají dle Schottenbergerové (2020, s. 11) za cíl „posílení zdraví žáka a budování vztahu k přírodě. Dále se přidružuje rekreační a výchovně-vzdělávací význam.“ Tento cíl je umocněn zlepšením klimatu dané třídy a pozitivním přístupem, ve vztahu učitel – žák, mimo školní budovu.

2.5 Benefity a překážky výuky venku

V rámci této kapitoly zanalyzujeme vliv výuky venku na žáky. Venkovní výuka jako alternativní přístup k tradičnímu učení v učebnách nabízí široké spektrum výhod pro žáky, které zahrnují fyzické, emocionální, sociální a vzdělávací rozměry jejich života. Současně se však objevují určité bariéry, které mohou bránit úspěšné implementaci výuky venku. Tato část práce se zaměřuje na důkladné zhodnocení těchto aspektů a poskytne přehled klíčových faktorů, jež ovlivňují efektivitu a úspěšnost venkovní výuky v různých typech prostředí.

2.5.1 Benefity výuky v přírodě pro děti a mládež

Benefitům výuky v přírodě na děti a mládež se v zahraničí věnuje mnoho autorů, např. Louv (2005) či Rickinson (2001, 2004). V naší literatuře se tímto tématem zabývá např. Daniš (2016, 2018), který dělí benefity vlivu venkovního prostředí na děti a mládež do několika „klíčových sekcí“ (2016, s. 4):

Fyzické zdraví:

Pobyt venku podporuje fyzickou aktivitu dětí, což může vést k posílení svalů, kardiovaskulárního systému, zlepšení kondice a prevenci obezity. Děti se při hrách venku pohybují více, což má pozitivní vliv na jejich celkové zdraví a vitalitu. Venkovní prostředí také nabízí možnost dýchání čerstvého vzduchu a slunečního záření, což podporuje tvorbu vitamínu D a zlepšuje imunitní systém. Pravidelný pobyt venku může také snížit riziko vzniku očních vad spojených s dlouhodobým pobytem uvnitř.

Psychické zdraví:

Kontakt s přírodou má významný vliv na psychické zdraví jednotlivce a představuje klíčový aspekt přínosu venkovní výuky na žáka. Blízkost k přírodě i pouhý pohled na zeleň mohou pozitivně ovlivnit duševní pohodu tím, že pomáhají snížit úroveň stresu, úzkosti a deprese. Pobyt, hra a relaxace v přírodním prostředí dále napomáhají snižování únavy vyplývající z mentální námahy, obnovují schopnost soustředění a zlepšují pozornost. Kontakt se zelení zároveň přispívá k posílení sebeúcty, zvýšení celkové spokojenosti a zlepšení nálady jednotlivce. Tyto pozitivní aspekty přispívají k celkovému psychickému blahobytu žáků a podporují jejich optimální rozvoj a učební výkony.

Sociální zdraví:

Venkovní prostředí poskytuje dětem příležitost k lepšímu porozumění sociálním vztahům a interakcím. Hry venku podporují spolupráci, komunikaci a týmovou práci mezi dětmi, což vede k vytváření silnějších vazeb a přátelství. Děti se učí respektovat a porozumět potřebám druhých, což má pozitivní vliv na rozvoj jejich sociálních dovedností a empatie. Venkovní aktivity také podporují sdílení zážitků a posilují kolektivní pocit sounáležitosti.

Svobodná hra (rozvoj dovedností):

Hra venku poskytuje dětem možnost rozvíjet široké spektrum dovedností, jako je hrubá motorika, jemná motorika, kreativita a problémové řešení. Děti se učí překonávat překážky, plánovat strategie a spolupracovat s ostatními během problémově založených úkolů. Venkovní prostředí podporuje experimentování, objevování a učení se novým věcem prostřednictvím praktických zkušeností. Děti rozvíjí svou schopnost adaptace, kritického myšlení a tvůrčího myšlení.

Učení:

Vzdělávání v přírodě přináší dětem praktické zkušenosti a aplikaci teoretických znalostí do reálného prostředí, což podporuje jejich učební proces a zapamatování si informací. Pravidelný kontakt s přírodou může pozitivně ovlivnit vzdělávací výsledky dětí a podporovat jejich zájem o učení, a to přispívá k jejich akademickému úspěchu a rozvoji poznávacích schopností.

Vztah k přírodě:

Průběžný pobyt v přírodě rozvíjí pozitivní vztah dětí k životnímu prostředí. Takové děti jsou pravděpodobněji ochotny se angažovat v ochraně životního prostředí a přijímat ekologicky odpovědná rozhodnutí. Takový vztah k přírodě také podporuje udržitelný životní styl a dlouhodobou péči o životní prostředí pro budoucí generace.

2.5.1.1 Benefity výuky TV v přírodě

Všechny zmíněné benefity lze aplikovat i v tělesné výchově vyučované v přírodním prostředí. TV může probíhat např. v lese, městském parku, na poli, louce, přírodním hřišti nebo travnaté ploše. Hlavním aspektem daného prostředí je zezeň. Ta s sebou přináší redukci stresu a větší volnost, pohodu a fantazii myslí (Daniš, 2016). Velkým benefitem je čerstvý čistý vzduch a méně prašno, což napomáhá zdraví jedince (Šafránek et al, 2017). Pohyb ve venkovním prostředí podporuje imunitu. Pobyt na slunci zajišťuje vitamín D přirozenou cestou a díky přírodnímu prostředí mají žáci motivaci a pozitivní přístup k učení (Rickinson et al., 2004). Dle studie (Lahart et al, 2019) vykazují jedinci vystavení přírodě při fyzické aktivitě vyšší požitok a afektivní valenci než ve vnitřních prostorách.

Přírodní prostředí nám poskytuje širokou škálu přírodních terénů a prostor, které nemáme v tělocvičně jak napodobit. Díky nim můžeme lépe rozvíjet dovednosti, které bychom v tělocvičně byli schopni rozvíjet pouze málo či vůbec. Např. orientaci v prostoru lze nejlépe rozvíjet v lese či v neznámém přírodním prostředí. Lezením po skalách žáci sounáleží s přírodou, posilují své tělo a překonávají svůj vnitřní diskomfort či strach, čímž posouvají svou hranici komfortní zóny. Z výzkumu Mackaye a Neilla (2010) vyplynulo, že delší a intenzivnější cvičení spolu s větším množstvím zeleně snižuje úroveň úzkosti. Dalším příkladem může být plavání v přírodní vodní ploše, čímž žáci zlepšují plavecké dovednosti, učí se vodní bezpečnosti a pohybu v neznámé vodě a je podporována jejich imunita (Thompson, 2021). Strávený pobyt venku během tělesné výchovy napomáhá žákům lépe se soustředit v dalších vyučovacích hodinách (Daniš, 2016).

Výuka v přírodě má jednoznačně pozitivní vliv na žáky v různých ohledech. Některé základní školy ovšem nemají přírodu v dosahu. Je třeba se zeptat, zda alternativa výuky venku mimo přírodu poskytuje stejné či podobné benefity.

2.5.2 Benefity výuky venku v městském prostředí pro děti a mládež

Výukou venku v městském prostředí máme na mysli urbanizované prostředí mimo přírodu např. město, centrum města, veřejné hřiště, školní hřiště bez přírodních prvků či atletický stadion nebo podobný komplex. Výuka venku poskytuje dětem a mládeži mnoho benefitů, i když se odehrává v městském prostředí. I přes absenci přímého kontaktu s přírodním prostředím existují aspekty, které přinášejí prospěch pro vzdělávání a rozvoj žáků. Podle Waite (2017) je jedním z benefitů rozvoj sociálních dovedností, kde venkovní výuka poskytuje vhodnější prostředí pro rozvoj spolupráce, komunikace a naslouchání, což je klíčové pro úspěch v životě. Britská Office for Standards in Education (2008, s. 19) ve své publikaci zmiňuje, že „pokud je výuka mimo třídu dobře naplánována a realizována, významně přispívá ke zvýšení standardů a zlepšení osobního, sociálního a emocionálního rozvoje žáků“.

Samotná změna prostředí, kterou venkovní výuka přináší, je také významným faktorem pro udržení zájmu a angažovanosti žáků. Jednoduchá změna prostředí může poskytnout nové podněty a stimuly, které pomáhají udržovat zájem studentů a posilovat jejich motivaci k učení. Navíc venkovní výuka často poskytuje příležitost k odpojení od technologií a digitálních zařízení, kterých dnešní školský systém značně využívá, což podněcuje propojení s okolím a prohloubení vnímání světa kolem sebe (Stanley a kol., 2019).

Pobyť v přírodě nám venkovní „nezelené“ prostředí nenahradí. Nicméně je vhodné zařadit venkovní výuku i v případě, že škola nemá přírodní prostředí k dispozici, uplatní se totiž zmíněné benefity.

2.5.2.1 Benefity výuky TV venku v městském prostředí

Dle Daniše (2018) projevují žáci větší zájem a motivaci během venkovní výuky, nehledě na prostředí. Jedním z cílů TV je, aby se děti hýbaly a jevily o pohyb zájem. Během venkovní výuky můžeme pozorovat zájem u žáků, u kterých jsme ho v tělocvičně nikdy neviděli. Proto je důležité chodit s žáky ven i bez možnosti přírodního prostředí. Mezi nepřirodní místa, kam můžeme na TV, patří např. workoutové hřiště, atletický stadion, sportovní hřiště, veřejné hřiště nebo jakákoliv městská volnočasová část. Všechna místa mají jedno společné, a to přímý kontakt se sluncem a pobyt na čerstvém vzduchu, díky čemuž podporujeme zdraví žáků. V případě, že ve venkovním prostředí nedochází ke smogové situaci, je venku menší prašnost, což ovlivňuje nejen zdraví žáků, ale také výkonnost (Šafránek et al, 2017).

2.5.3 Bariéry výuky venku

I přes rostoucí povědomí o výhodách tohoto způsobu vzdělávání se mnoho škol potýká s různými překážkami, které omezují jeho implementaci. Tyto bariéry mohou zahrnovat jak organizační a logistické výzvy, tak i nedostatky v infrastruktuře, časové omezení a obavy ze strany učitelů či rodičů apod.

Častou překážkou venkovní výuky je nevědomost nebo neznalost pedagoga, co se týče didaktiky venkovní výuky, která často souvisí i s nulovým zájmem o přírodu. Pokud sám učitel nemá vztah k přírodě, pravděpodobně nebude schopný provozovat venkovní výuku (Rickinson et al, 2004).

Bariérou ve výuce venku je také počasí, které je často nepředvídatelné. Ve skandinávských státech se na počasí neohlíží, a tak by to mělo být i u nás. Nicméně se často stává, že se venkovní výuka ruší nebo přesouvá z důvodu počasí.

Další z bariér venkovní výuky může být velký tlak na výkon žáků. Rickinson et al. (2004) ve své publikaci upozorňovali, že zaměření na výkon souvisí s problematikou požadavků na obsah školního kurikula. Nadměrná přeplněnost kurikula vzdělávacím obsahem omezuje prostor pro realizaci venkovní výuky. Jelikož není venkovní výuka začleněna ve školních osnovách, může být tato skutečnost překážkou.

Dle výzkumu Činčera et al. (2016) byl jednou z bariér venkovní výuky malý časový prostor. Jedna vyučovací hodina o 45 minutách je krátký čas na organizaci a skupinový přesun do terénu. Vyrazit s žáky do přírody, obzvláště pokud je to od školy vzdálenostně daleko je časově náročnější, a to pedagogy odrazuje. Možností řešení by mohlo být spojení dvou vyučovacích hodin, v takovém případě však dochází k ovlivnění následující hodiny, která se ale může spojit následující týden.

Jedním z možných faktorů, který ovlivňuje venkovní výuku je bezpečí žáků. Bezpečnost je ve srovnání s učebnou více nepředvídatelné a hůře kontrolovatelné. Na tento důvod poukázal Dymant (2005) ve své studii týkající se bariér terénní výuky.

Poslední překážkou venkovní výuky, kterou zde uvedeme je nedostatek venkovních prostorů jako je les, park, louka, zahrady nebo městská část, ve které je alespoň minimální možnost výuky, což může omezovat realizaci venkovních aktivit. (Daniš, 2018).

2.6 Dosavadní studie řešící podobnou problematiku

Podobným tématem se zabýval např. Adamec (2009), který zkoumal výchovu a aktivity v přírodě ve středních školách Ústeckého kraje. Výzkum měl zaměřený jednak na ředitele a jednak na učitele středních škol. Zjišťoval, v jakých formách výuka a aktivity v přírodě na dotazovaných školách probíhají. Dle výsledků probíhají převážně kurzovní formou výuky, avšak zařazení těchto aktivit do výuky TV považují učitelé jako zásadní.

Na tento výzkum navázal Adamec ve své diplomové práci (2012), kde zjišťoval, jaké mají žáci středních škol na Mostecku zkušenosti s aktivitami v přírodě a o jaké aktivity v přírodě mají zájem. Tato práce se však našemu tématu vzdaluje.

Kofroňová (2011) se ve své práci také zabývala výukou aktivit v přírodě pohledem ředitelů a učitelů TV na základních školách v Kladně. Potvrdila, že aktivity v přírodě převažují spíše kurzovní formou. Dále potvrdila, že je od učitelů TV pohlíženo na aktivity v přírodě jako na důležitou součást výuky TV.

Obě práce se zabývají výukou v přírodě a aktivitami v přírodě, kdežto tato práce se zabývá obecně venkovní výukou TV.

Venkovní výukou na prvním stupni základních škol Olomouckého kraje se zabývá Urbánek (2023). Jeho výzkum byl zaměřen specificky na zmapování současného stavu dané problematiky. Avšak ve svém výzkumu cíleně vyřadil venkovní výuku v rámci předmětu tělesné výchovy.

3 CÍLE A ÚKOLY PRÁCE, HYPOTÉZY

3.1 Cíle

Cílem této práce bylo zmapovat současný stav výuky venku v hodinách tělesné výchovy ve vybraných základních školách v ČR. Dále pak analyzovat a porovnat venkovní výuku v městských a venkovských školách.

3.2 Úkoly

K naplnění cílů musely být splněny tyto úkoly:

- Vytvoření ankety pro učitele tělesné výchovy základních škol v ČR
- Realizace anketního šetření
- Zpracování a vyhodnocení výzkumného materiálu

3.3 Výzkumné otázky

1. Realizují učitelé tělesné výchovy výuku TV venku?
2. Jak často venkovní výuka TV probíhá?
3. Kde a jakým způsobem probíhá venkovní výuka TV?
4. Co brání venkovní výuce TV v její realizaci?

3.4 Předpoklady

Tyto předpoklady jsou vyvozeny z publikací Daniše (2016, 2018) a slouží ke splnění sekundárního cíle, kterým je porovnání výuky venku v hodinách TV mezi městskými a venkovskými školami.

- Městské školy budou postrádat přírodní prostředí, zatímco venkovské školy budou postrádat určitá sportoviště
- Venkovské školy budou využívat výuku venku v hodinách TV více než městské školy
- Učitelé TV, kteří vyučují na venkovských základních školách budou mít kladnější vztah k venkovní výuce

4 METODIKA PRÁCE

4.1 Typ studie

Tato práce je teoreticko-empirického charakteru. Zabývá se výukou venku v hodinách tělesné výchovy na veřejných základních školách České republiky. Ke shromáždění potřebných informací byla zvolena metoda dotazování. Tato metoda představuje běžně využívanou metodiku sběru dat, která slouží k hromadnému získávání informací od respondentů. Konstrukce ankety je podrobně promyšlena, s ohledem na optimální délku, která je často vyvážením mezi požadavky výzkumníka a schopnostmi a zájmem respondentů (Gavora, 2000). Pro výzkum bylo zvoleno polostrukturované anketní šetření, což znamená, že anketa obsahuje jak uzavřené, otevřené tak i polouzavřené otázky. V tomto výzkumu byl preferován kvantitativní přístup. Při zpracování empirické části této práce se opírám o metodologické postupy Hendla (2004).

4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Předmětem práce se staly veřejné základní školy z různých částí České republiky. Jednalo se o základní školy, které mají první i druhý stupeň základního vzdělávání a nemají rozšířenou výuku tělesné výchovy. Bylo zvoleno 7 krajů České republiky, ve kterých byla vybrána jedna městská a jedna venkovská škola, které byly zapojené do výzkumu. Dva kraje byly zvolené z důvodu působení autora bakalářské práce jakožto učitele či žáka v této oblasti a zbylých 5 krajů bylo zvoleno náhodně. Zda se jedná o městskou či venkovskou školu bylo rozlišeno dle počtu obyvatel daného sídla. Dle českého statistického úřadu se o město jedná, pokud má 3000 obyvatel a více. Pro rozdělení základních škol byla využita tato hodnota a pomocí webové stránky „atlasskolstvi.cz“ byly náhodně vybrané dané městské a venkovské školy. Dále jsou v práci zmíněny městské školy zkratkami (M1–M4) a venkovské základní školy (V1–V5).

Do výzkumu byly zapojené školy z těchto krajů: Praha + Středočeský kraj (M1, V1), Liberecký kraj (M2, V2), Královéhradecký kraj (V3), Jihočeský kraj (V4), Moravskoslezský kraj (M3, V5), Ústecký kraj (M4) a Olomoucký kraj. Počet obyvatel v daných městech a vesnicích z roku 2023:

M1 – 87 257 obyvatel

M2 – 107 389 obyvatel

M3 – 54 188 obyvatel

M4 – 10 937 obyvatel

V1 – 977 obyvatel

V2 – 1953 obyvatel

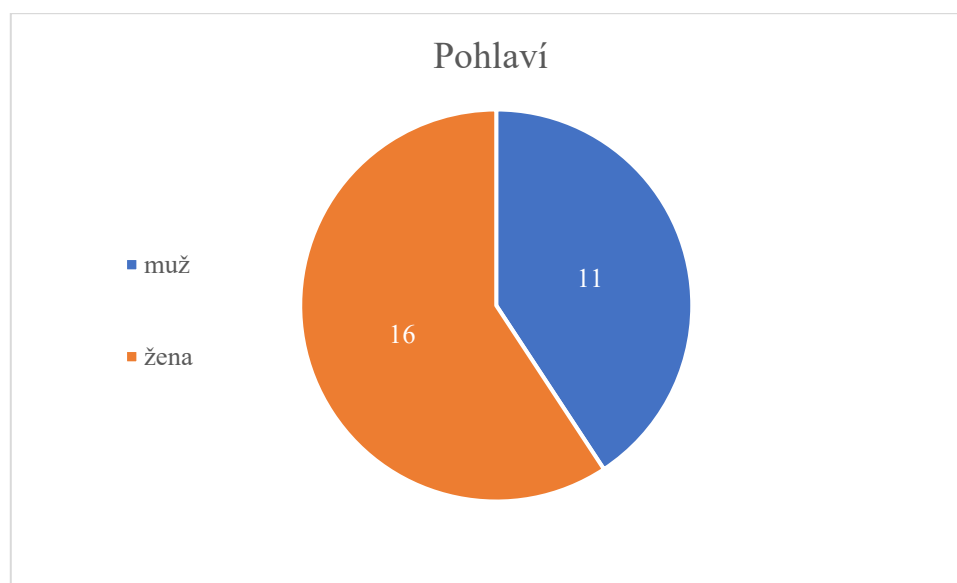
V3 – 274 obyvatel

V4 – 1377 obyvatel

V5 – 397 obyvatel

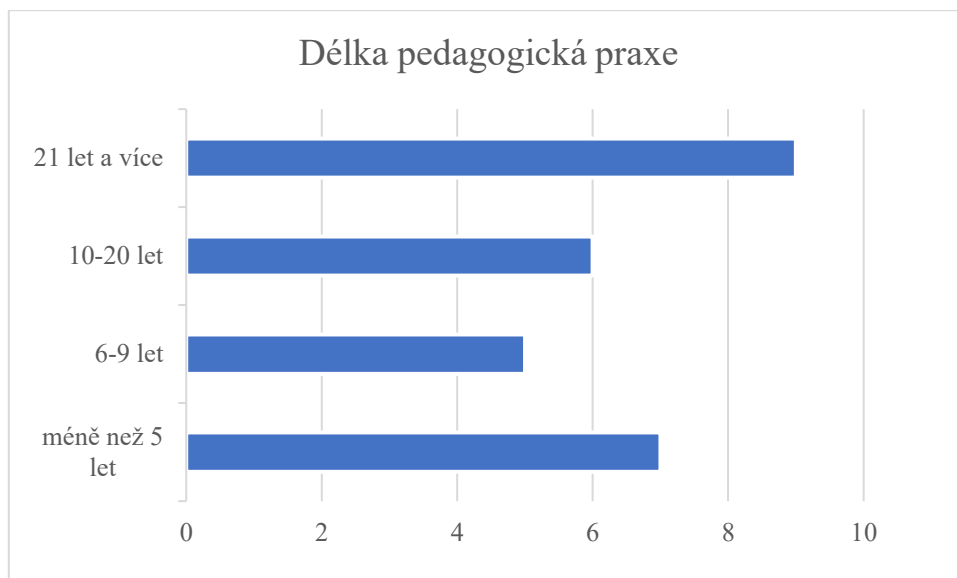
Dotázáno bylo 14 veřejných základních škol v České republice, z čehož 7 bylo venkovských a 7 bylo městských. Šetření se účastnili učitelky a učitelé tělesné výchovy. Devět základních škol anketu navrátilo. To činí 27 sesbíraných anket ze 4 městských a 5 venkovských škol. V tomto výzkumu byla tedy návratnost šetření 63 %.

Z dotazovaných učitelů bylo 16 žen a 11 mužů (graf č.1).

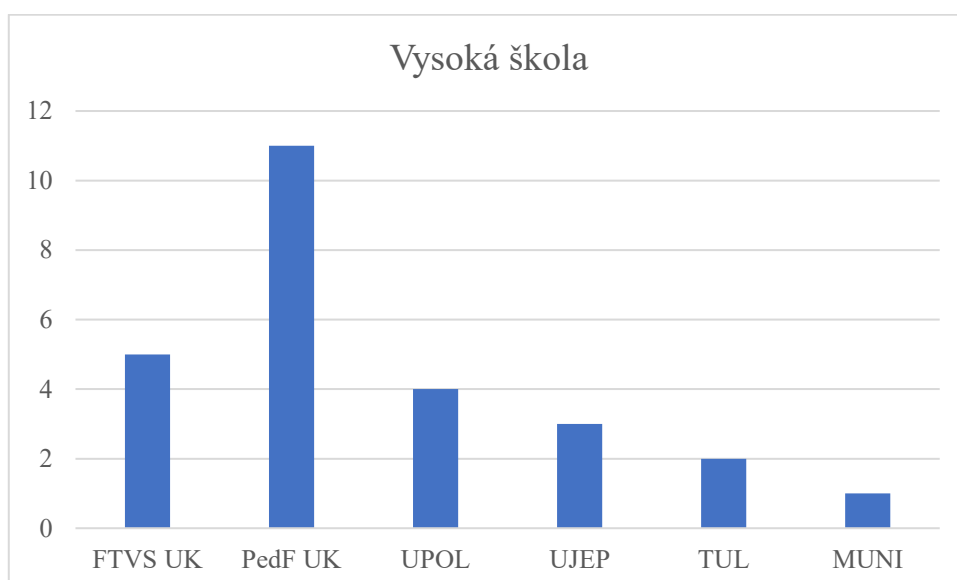
Graf č. 1: Pohlaví učitelů

Délka pedagogické praxe dotazovaných byla velmi různá. Největší zastoupení mají učitelé s časově nejdelší praxí, tedy 21 let a více (9). Sedm respondentů je učitelů krátce, tedy méně než 5 let. V rozmezí 6–9 let praxe je pět respondentů. Zbýlých šest učitelů TV má praxi v rozmezí 10–20 let (graf č. 2).

Graf č. 2: Délka pedagogické praxe

Nejvíce respondentů (11) vystudovalo Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy (PedF UK). Pět učitelů uvedlo, že vystudovalo Fakultu tělesné výchovy a sportu (FTVS UK). Čtyři učitelé jsou absolventi Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého (UPOL). Další tři učitelé jsou absolventi Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem (UJEP). Dva učitelé vystudovali Technickou univerzitu v Liberci (TUL) a jeden Masarykovu univerzitu. Jeden z učitelů vysokou školu neuvedl.

Graf č. 3: Vysoká škola

4.3 Realizace výzkumu

Anketa byla spolu s průvodním dopisem rozeslána elektronickou poštou ředitelům základních škol. Ředitel byl požádán o předání ankety všem učitelkám a učitelům tělesné výchovy dané školy. Anketa byla v emailu dodána jako hypertextový odkaz. Šetření probíhalo v průběhu června 2023 a z důvodu navýšení počtu respondentů i v březnu 2024. Anketa je k této práci přiložena (viz. Příloha č. 3).

4.4 Metoda sběru dat

Pro zkoumání průběhu a obsahu venkovní výuky v tělesné výchově byl využit kvantitativní přístup výzkumu prostřednictvím elektronické ankety obsahující 18 otázek a 4 podotázky, které byly sestavené autorem této práce. Inspirací pro obsahovou stránku otázek byly práce podobné tematiky (Čapková, 2010; Adamec, 2012; Kunst, 2006). Anketa nejvíce obsahuje uzavřené otázky. Některé otázky jsou však polouzavřené či otevřené, z důvodu upřesnění informace nebo možnosti volné odpovědi. „Uzavřená otázka je taková, která nabízí hotové alternativní odpovědi.“ (Gavora, 2000, str. 102). Jsou to takové otázky, které neumožní respondentům specifikovat odpověď. Tyto otázky byly vybrány z důvodu nenáročnosti pro dotazované. U polouzavřených otázek může respondent zvolit kolonku „jiné“, kde napíše svou odpověď, pokud mu žádná z nabízených možností nevyhovuje. Otevřené otázky jsou v anketním šetření pouze čtyři, z čehož dvě jsou podotázkami, z důvodu upřesnění předchozí odpovědi.

Cílem otázek č. 1, 2 a 3 bylo blíže popsat výzkumný soubor. Otázky č. 4–9 se věnují charakteristice výuky TV a otázky č. 10–18 se týkají výuky venku v hodinách TV.

4.5 Metoda analýzy dat

Při analýze dat jsme využili metodu deskriptivní statistiky (Ferjenčík, 2000). Sesbíraná data byla graficky zpracována, což nám umožnilo vizuálně prezentovat jednotlivé proměnné a vztahy mezi nimi. Každý graf byl doplněn o stručné shrnutí, které vypovídalo o základních charakteristikách daného datového souboru.

5 VÝSLEDKY

Odpovědi jednotlivých otázek byly zpracovány do různých typů grafů, zahrnující výšečové, sloupcové, skupinové sloupcové a pruhové. Všechny grafy jsou slovně interpretovány.

Otázka č. 4: Jste učitelem TV?

Tato otázka byla čistě kontrolní, zda se anketa nedostala do rukou učitelům s nesprávnou aprobací. Všichni respondenti odpověděli ano.

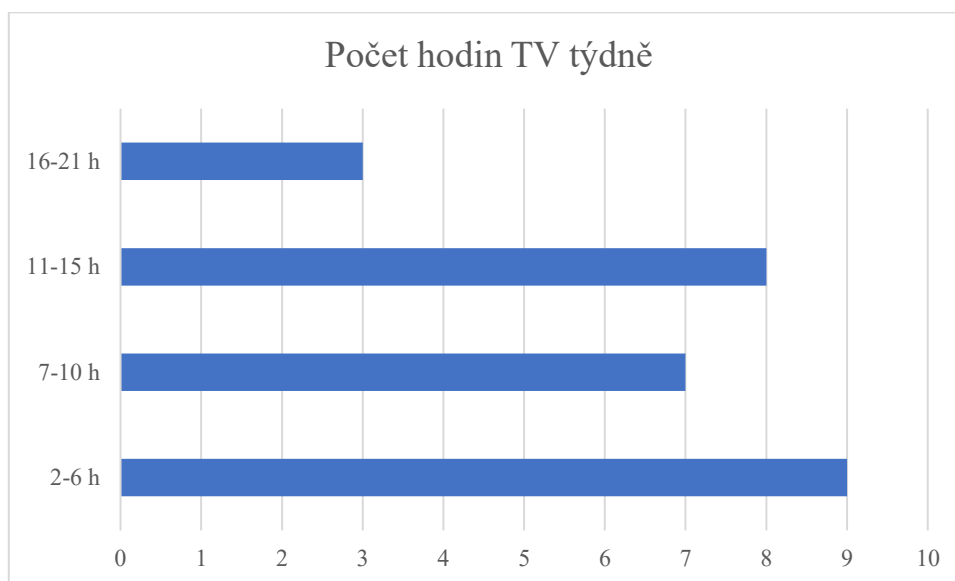
Otázka č. 5: Vyučujete TV na prvním či druhém stupni?

Graf č. 4: Na kterém stupni ZŠ učitelé vyučují

Tělesnou výchovu vyučuje 14 z 27 respondentů na prvním i druhém stupni. To je lehce přes polovinu všech respondentů. Osm dotazovaných vyučuje TV pouze na druhém stupni a zbylých pět učitelů pouze na prvním stupni.

Otázka č. 6: Kolik hodin TV vyučujete týdně?

Graf č. 5: Počet hodin TV týdně

Devět dotazovaných vyučuje TV pouze okrajově, tedy v rozmezí 2 až 6 hodin týdně. Druhou nejčastější odpovědí bylo 11–15 hodin týdně, což je odpověď 8 respondentů. Sedm učitelů má TV 7–10 hodin týdně. Tři dotazovaní vyučují TV téměř na plný úvazek.

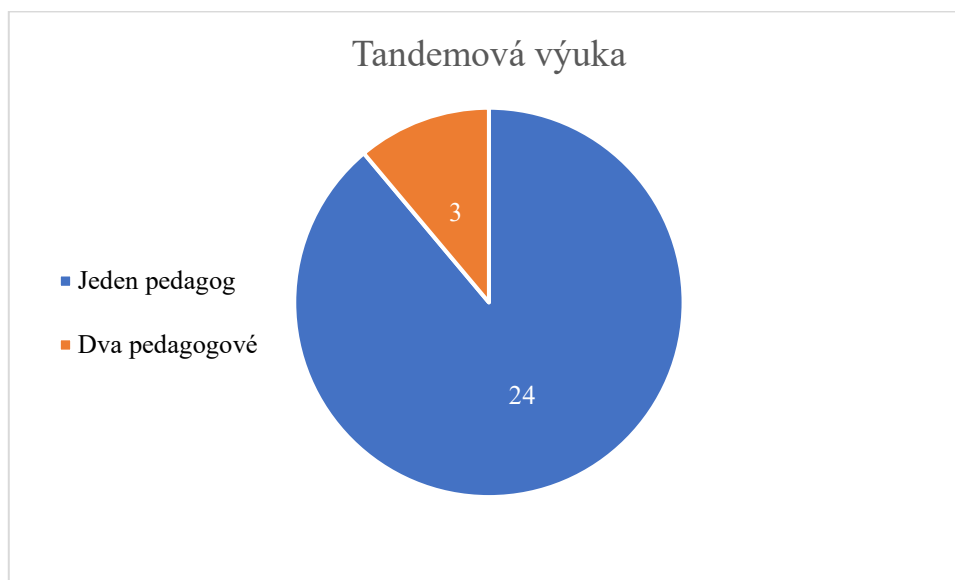
Otázka č. 7: Jak dlouhé jsou hodiny TV, které vyučujete?

Graf č. 6: Délka vyučovací hodiny

Téměř polovina dotazovaných (13) vyučuje TV v tzv. „dvouhodinovce“. Lehce přes polovinu respondentů vyučuje TV v jedné vyučovací hodině (14). Tato otázka je velice významná pro tento výzkum, jelikož čas je jedním z rozhodujících faktorů, zda jít s žáky na TV ven či nikoliv.

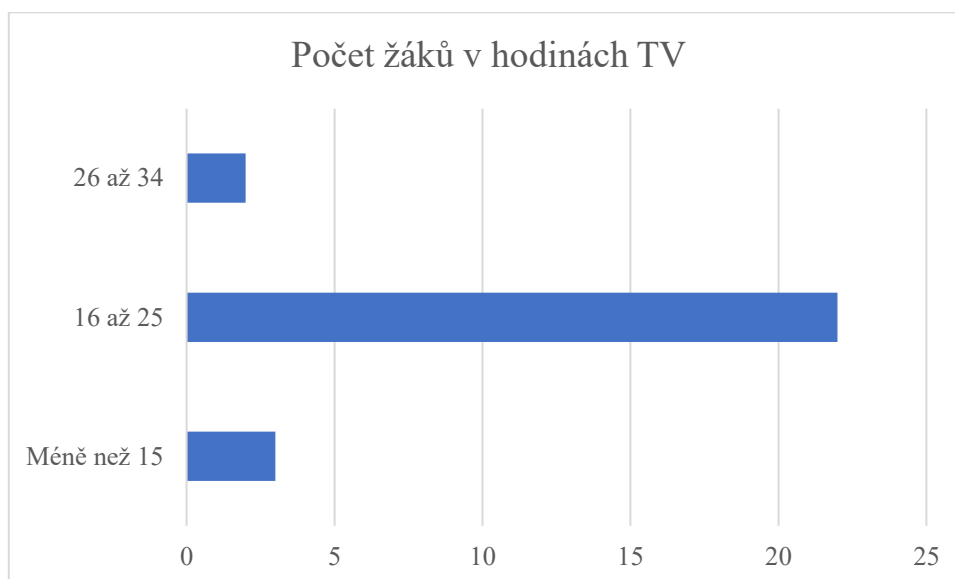
Otázka č. 8: Vyučujete hodiny TV v jednom či ve dvou učitelích?

Graf č. 7: Tandemová výuka

Tandemová výuka je fenoménem školství posledních pár let. V TV se to ale nejspíše neprojevuje, nebo jen velmi málo. 24 respondentů odpovědělo, že vyučují TV pouze v jednom pedagogovi. Zbylí tři učitelé vyučují TV ve dvou pedagogích.

Otázka č. 9: Kolik máte v průměru žáků na hodině TV?

Graf č. 8: Počet žáků v hodinách TV

Dvacet dva dotazovaných učitelů uvádí, že nejčastěji vyučují skupinu s 16 až 25 žáky. Tři učitelé zmiňují, že vyučují skupinu s méně než 15 žáky, zatímco pouze dva učitelé se setkávají s většími skupinami v rozmezí 26 až 34 žáků. Dle ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT) je maximální počet žáků v jedné třídě určen na 30 žáků, na výjimku může být tento limit navýšen až na 34 žáků. Pro výuku TV tato výjimka neplatí a maximální počet je školským zákonem určen na 30 žáků. Ředitelé daných škol tento počet mohou snížit s ohledem na materiální a prostorové vybavení školy (2011).

Otázka č. 10: Zařazujete do hodin TV venkovní aktivity?

Tato otázka měla dvě podotázky. Jedna z nich byla „otázka č. 10b: Pokud ne, z jakého důvodu?“ (viz. Příloha č. 3). Jelikož všichni respondenti uvedli, že chodí během hodin TV ven, nikdo na tuto podotázku neodpověděl a nebude tedy zmíněna.

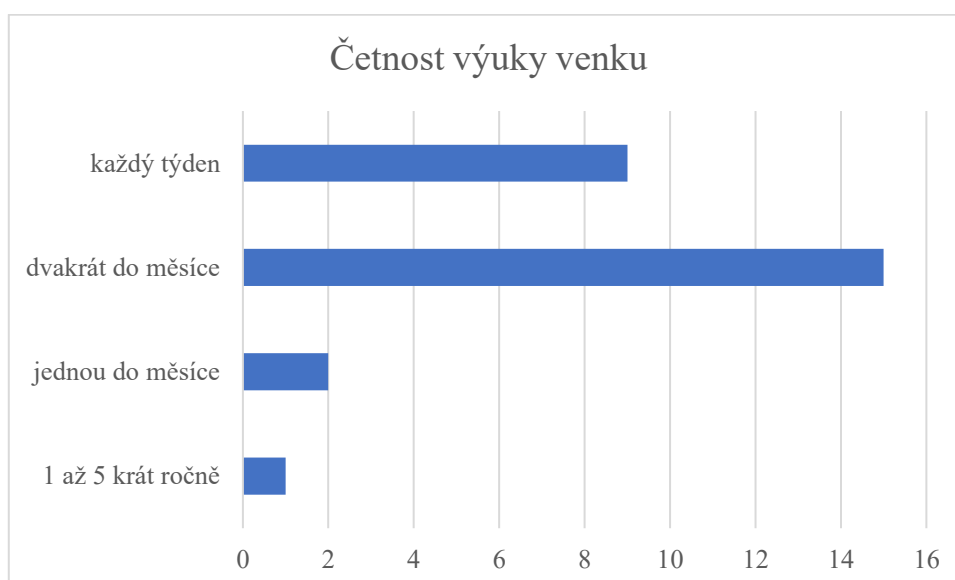
Otázka č. 10a: Pokud ano, chodíte ven i v průběhu zimy?

Graf č. 9: Výuka venku v zimě

Výuku venku v hodinách TV využívají v průběhu školního roku všichni dotazovaní učitelé. Během zimního období využívá tuto možnost 13 respondentů. Zbýlých 14 dotazovaných vyučuje své hodiny venku pouze na začátku a ke konci školního roku, tj. v teplejších měsících.

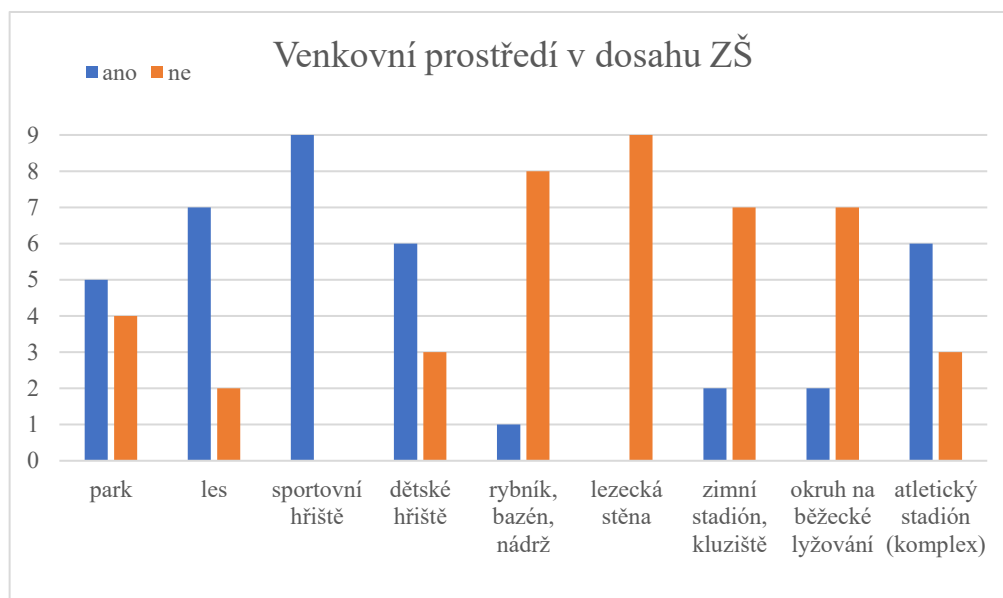
Otázka č. 11: Jak často chodíte s jednou třídou na TV ven?

Graf č. 10: Četnost výuky venku

Většina respondentů má k výuce venku blízký vztah, jelikož 15 respondentů vyučuje hodiny TV venku dvakrát do měsíce a devět respondentů každý týden. Dva dotazovaní využívají tuto možnost jednou do měsíce a jeden vyučující TV tuto možnost využívá velmi zřídka, konkrétně 1 až 5 krát ročně.

Otázka č. 12: Jaká venkovní prostředí pro hodiny TV máte k dispozici?

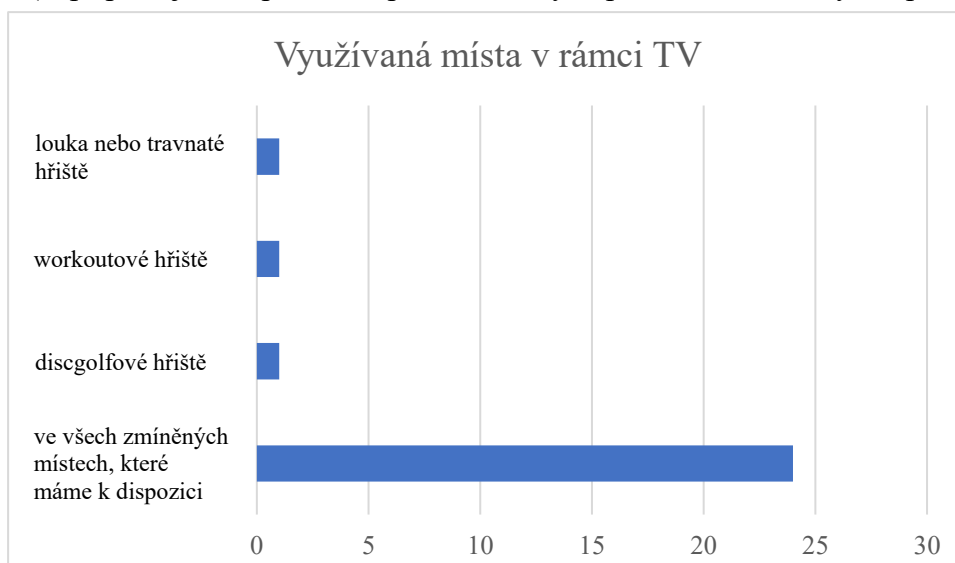

Graf č. 11: Venkovní prostředí v dosahu ZŠ

Respondenti jednotlivých škol mají pochopitelně stejné odpovědi, proto jsou odpovědi v grafu znázorněny za dotazované základní školy. Tato otázka měla za cíl zjistit jaká přírodní, ale i městská venkovní prostředí má daná škola k dispozici, následující otázka je navazující. Všechny dotazované školy (9 základních škol) uvedly, že mají školní hřiště k dispozici. Protipólem je lezecká stěna, kterou žádná z dotazovaných škol k dispozici nemá. Les je v dosahu základní školy (ZŠ) u dvou městských a všech pěti venkovských škol. Naopak park se nachází u všech městských a jedné venkovské základní školy. Dětské hřiště nalezneme ve dvou městských a ve 4 venkovských ZŠ. Posledním venkovním prostorem, který má k dispozici více než polovina dotazovaných škol, je atletický stadion či atletický komplex (dráha, doskočiště apod.). Na výuku TV mají tento prostor k dispozici 2 venkovské ZŠ a všechny 4 městské ZŠ. Během zimního období mají pouze dvě městské ZŠ k dispozici zimní stadión či kluziště. Naopak pouze dvě venkovské ZŠ mají k dispozici okruh na běžecké lyžování. Během výuky TV mohou učitelé chodit s žáky plavat, prostory k tomu má ale jenom jedna městská ZŠ.

Otázka č. 12a: Hodiny TV ve venkovním prostředí probíhají:

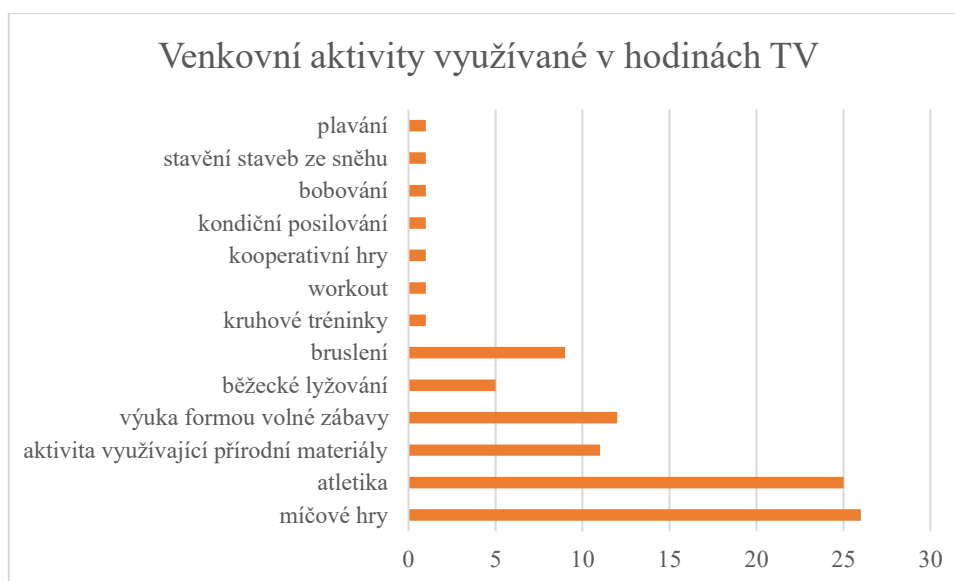
(V případě jiné odpovědi napište, ve kterých prostředích dále výuka probíhá)

Graf č. 12: Využívaná místa v rámci TV

Tato podotázka měla za cíl zjistit, jak moc učitelé TV využívají prostředí, v rámci výuky, které mají k dispozici. Současně měli respondenti možnost dopsat určité prostředí, které jsem neuvedl v otázce č. 12. Všichni dotazovaní učitelé využívají všechna prostředí, která mají k dispozici. Tři respondenti uvedli, že k venkovním prostorům, které byly zmíněny v minulé otázce, využívají také discgolfové hřiště, workoutové hřiště, louku nebo travnaté hřiště.

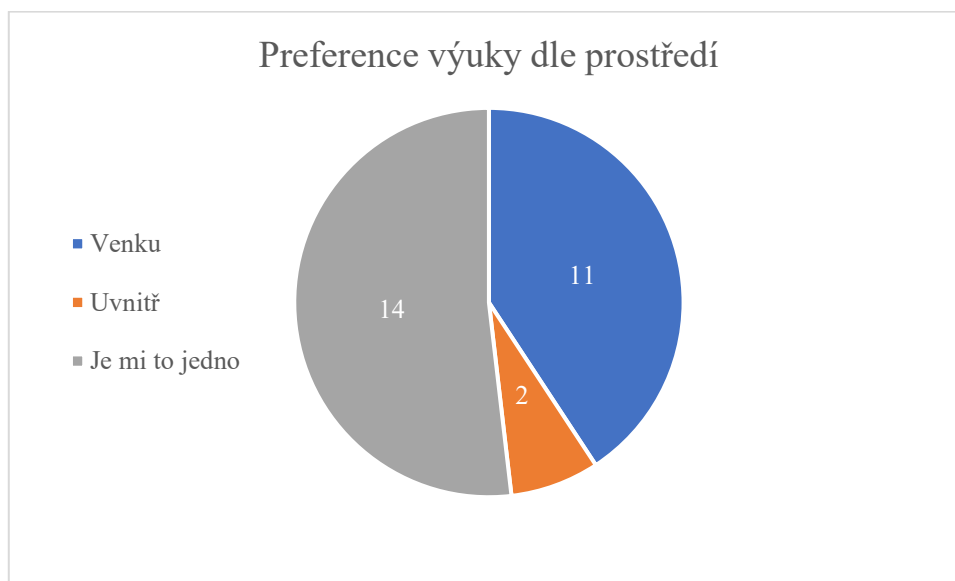
Otázka č. 13: Které venkovní aktivity (sporty) zařazujete do výuky TV?

Graf č. 13: Venkovní aktivity zařazované v hodinách TV

V této otázce měli respondenti možnost výběru ze 6 venkovních aktivit, popř. dopsat další do kolonky „jiné“. Této možnosti využilo sedm dotazovaných. Míčové sporty využívá 26 respondentů. Atletiku vyučuje během venkovních hodin TV o jednoho dotazovaného učitele méně (25). Necelá polovina respondentů (12) uvedla, že v některých venkovních hodinách nechává žáky učit se volnou formou zábavy. Jedenáct respondentů uvedlo, že během venkovní výuky uplatňují aktivity využívající přírodní materiály. Tyto aktivity jsou nejvíce součástí výchovy v přírodě v porovnání s ostatními aktivitami a bylo pozitivním překvapením, že 11 učitelů takové aktivity využívá. Bruslení využívá 9 respondentů. Pět respondentů uvedlo, že učí své žáky během zimního období běžeckému lyžování. Sedm zbylých aktivit uvedl vždy jeden z respondentů do kolonky „jiné“. Konkrétně dotazovaní učitelé uvedli: plavání, bobování, stavění staveb ze sněhu, kooperativní hry, workout a kondiční posilování.

Otázka č. 14: Jako vyučující TV preferujete výuku ve venkovním prostředí či uvnitř?

Graf č. 14: Preference výuky dle prostředí

Dotazovaní měli možnost vyjádřit se, zda jim vyhovuje více výuka venku nebo uvnitř. 14 respondentů odpovědělo, že je jim to jedno. Výuka ve venkovním prostředí vyhovuje 11 dotazovaným učitelům a zbylým 2 učitelům vyhovuje vyučovat TV ve vnitřním prostředí.

Otázka č. 14a: Z jakého důvodu?

Tato podotázka byla otevřenou otázkou z cílem zjistit, proč respondenti preferují jednu nebo druhou variantu předešlé otázky. Z důvodu množství variant odpovědí neuvádím graf. Dotazovaní, kteří v předešlé otázce uvedli, že je jim jedno zda vyučují TV venku či uvnitř (14), uvedli podobné podněty. Konkrétně se shodli, že záleží na počasí. Jeden z těchto respondentů uvedl „V zimě uvnitř, jaro, léto, podzim venku z důvodu počasí“. Dále tato skupina dotazovaných uvedla, že prostorům dokáží přizpůsobit jednotlivé aktivity a že různé aktivity jsou vhodné pro různá prostředí.

Respondenti, kteří v předešlé otázce uvedli, že preferují výuku TV ve venkovním prostředí (11), napsali různé podněty. Nejvíce z nich se shodlo v tom, že venkovní prostředí nabízí neomezené možnosti a učitelé tak dokáží výuku TV oprostit od všedních aktivit, které tělocvična přináší. Jiní uvedli že jsou žáci uvolněnější a aktivnější ve venkovním prostředí, proto to i je samotné baví více. Třetí část respondentů uvedla benefit čerstvého vzduchu. Jednomu z respondentů vyhovuje venkovní výuka z důvodu jednodušší organizace a provedení jednotlivých cvičení.

Třetí skupinou dotazovaných učitelů je dvojice respondentů, která uvedla, že preferují výuku TV ve vnitřních prostorách. Jeden z respondentů napsal, že má strach, aby se venku nějaký žák nezranil, že v tělocvičně má přehled o tom, co se kde děje. Druhý z respondentů uvedl, že obě prostředí mají určité zápory i klady, a že jemu vyhovuje více vnitřní prostor pro výuku TV.

Otázka č. 15: Je pro vás těžší organizovat hodinu TV ve venkovním prostředí?

Graf č. 15: Je organizace TV venku těžší než uvnitř?

O tom, že je organizace hodin TV těžší, než je tomu uvnitř, jsou přesvědčeni 4 respondenti. Zbýlých 23 respondentů uvedlo, že je pro ně není těžší organizovat hodinu TV venku.

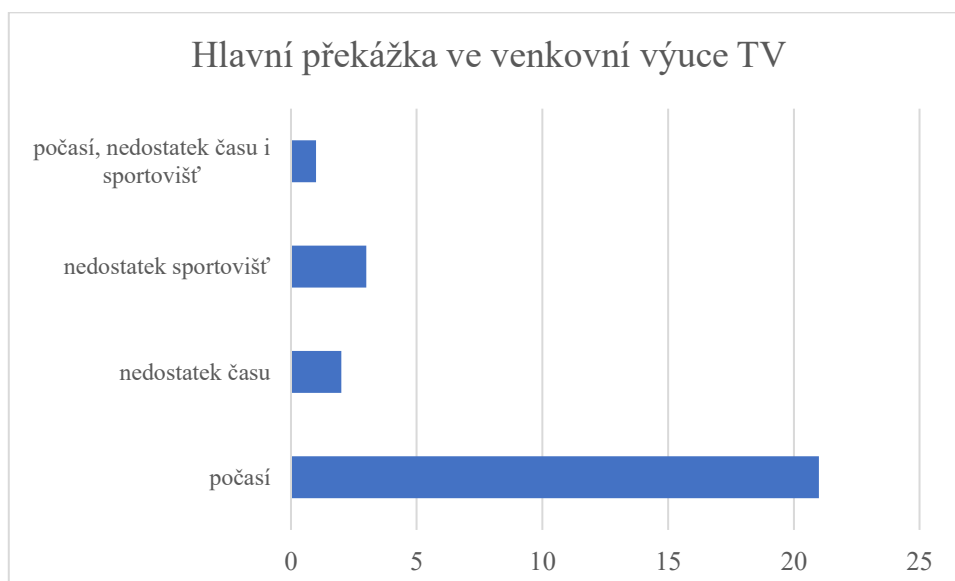
Otázka č. 16: Jsou žáci dle vás spokojenější venku nebo uvnitř?

Graf č. 16: Spokojenost žáků v určitém prostředí

Tato otázka měla v respondentech vzbudit zamyšlení, zda u žáků vidí zvyšující se zájem a aktivitu a zda je toto závislé na různých prostředích. Je poměrně těžké rozpoznat tento fakt, protože u některých žáků je to tak, u některých je to jinak. Z tohoto důvodu bylo očekáváno větší zastoupení u odpovědi „nevím“. 10 respondentů uvedlo, že neví zda jsou žáci spokojenější uvnitř či venku. Necelá polovina dotazovaných učitelů (13) uvedla, že vnímají větší spokojenost žáků ve venkovním prostředí. Naopak zbylí 4 respondenti uvedli, že jsou žáci spokojenější ve vnitřních prostorách během vyučování TV.

Otázka č. 17: Co je dle vás hlavní překážkou v chození ven v hodinách TV?

Graf č. 17: Hlavní překážka ve venkovní výuce TV

Dotazovaní měli na výběr ze čtyř možností. K dispozici měli také kolonku jiné, pro případ, že je pro ně hlavní překážkou něco jiného než počasí, nedostatek sportovišť, nedostatek času nebo složitá organizace. Této možnosti využil jeden z respondentů, avšak napsal do své odpovědi již tři zmíněné možnosti dohromady. Nejvíce respondentů (21) se shodlo, že největší překážkou pro provozování výuky venku je počasí. Pro tři respondenty je to nedostatek sportovišť a pro dva respondenty je hlavní překážkou nedostatek času. Možnost složité organizace ne zvolil ani jeden z respondentů, tato možnost tedy není ani vizualizovaná v grafu.

Otázka č. 18: Kdybyste měli možnost využívat venkovních sportovišť či venkovního prostředí v hodinách TV, které doposud nemáte k dispozici, které by to bylo?

Poslední otázka ankety byla otevřená a její cíl byl zjistit, zda daným školám chybí nějaký venkovní prostor, který by byl vhodný pro výuku tělesné výchovy. 8 respondentů neodpovědělo a někteří z respondentů zmínili více sportovišť či venkovních prostředí. Nejvíce dotazovaných učitelů (8) se shodlo na atletickém stadionu, oválu či podobném komplexu, který by usnadnil výuku atletiky a jiných běžeckých pohybových her. Menší část dotazovaných (5) zmínila bazén či koupaliště a stejně početná část zmínila kluziště nebo zimní areál. Posledním zmíněným sportovištěm byla lezecká stěna, se kterou se ztotožňuje 5 respondentů.

6 DISKUSE

6.1 Zhodnocení metodiky

V rámci svého zkoumání byla využita metoda anketního šetření, které bylo určeno učitelkám a učitelům TV na veřejných základních školách. Jelikož byl výzkum kvantitativního charakteru, metoda dotazování byla ideální volbou pro sběr potřebných informací. Anketa obsahovala 18 otázek a 4 podotázky, z čehož první tři otázky byly osobního charakteru. Elektronickou poštou byla poslána anketní šetření ředitelům jednotlivých základních škol, kteří anketu předali učitelům TV. Návratnost dotazníkového šetření činila 64 %. Zvolená metodika této práce v souvislosti se získanými výsledky se ukázala jako vhodná, avšak bylo by vhodné získat vzorek ze všech krajů ČR. Pokud by se škola zkontaktovala osobně či telefonicky, jistě by byla návratnost větší.

Dále se nabízí otázka, zda by nebylo vhodné změnit kvantitativní zkoumání na smíšený výzkum. Osobní rozhovor s učiteli TV o jejich přístupu k aktivitám v přírodě a venkovní výuce by mohl pozměnit určité výsledky, které jsme v této práci zjistili. Popřípadě bychom se podrobněji dozvěděli problematiku venkovní výuky.

6.2 Zhodnocení výzkumu

Hlavním cílem této práce bylo zmapování současného stavu venkovní výuky v hodinách tělesné výchovy na vybraných základních školách v České republice. K naplnění cíle bylo potřeba odpovědět na následující výzkumné otázky.

Stěžejní otázkou bylo, **zda učitelé realizují venkovní výuku TV**. Dle odpovědí v otázce č. 10 můžeme určit, že učitelé tuto možnost využívají, avšak pouze 48 % učitelů chodí s žáky ven v průběhu zimního období. Kluziště, zimní stadion nebo okruh na běžecké lyžování jsou k dispozici pro výuku TV dle grafu č. 11 u dvanácti respondentů. Tito respondenti byli právě ti, kteří uvedli, že chodí ven na TV i v zimě. Lze vyvodit, že jedním z důvodů, proč učitelé nechodí na TV ven v průběhu zimy je nedostatek zimních sportovišť. Dle grafu č. 13 jeden z učitelů uvedl, že jako venkovní aktivitu využívá bobování či stavění staveb ze sněhu. Je zřetelné, že tyto aktivity provozuje s dětmi mladšího věku, ale potvrzuje, že zimní sportoviště není nutně potřebné pro venkovní výuku TV.

Potvrdili jsme si, že venkovní výuka v rámci TV na základních školách probíhá. Je důležité se zeptat, **jak často venkovní výuka TV probíhá**. Na tuto otázku jsme získali různorodé odpovědi v grafu č. 10. Zjistili jsme, že 88 % učitelů chodí během výuky TV ven alespoň dvakrát do měsíce. 33 % učitelů vyučuje své hodiny venku dokonce každý týden. Nicméně 12 % respondentů tuto možnost využívá méně. Jedním z důvodů může být to, že je pro ně těžší organizovat výuku venku, jelikož tento fakt uvedli v grafu č. 15. Hlavní důvod, proč tomu tak je, jsme se pokusili zjistit v otázce č. 14 a podotázce č. 14a. I přesto, že tito respondenti uvedli, že preferují výuku uvnitř nebo možnost „je mi to jedno“, jsme se u většiny nedozvěděli bohužel z jakého důvodu danou možnost preferují, protože většina v podotázce uvedla, že záleží na počasí. Důvod se nám podařil zjistit pouze u jedné učitelky, která uvedla, že má strach, aby se nějaký žák nezranil, jelikož má venku menší přehled o tom, co se děje kolem. Od respondentů, kteří uvedli, že preferují výuku venku, jsme zjistili, že mnoho učitelů vnímá benefity výuky venku na svých žácích, jelikož uvedli, že jsou žáci uvolněnější a aktivnější, také že jsou na čerstvém vzduchu. Dále uvedli, že mají více možností a prostoru, který můžou využít.

Kde a jakým způsobem probíhá venkovní výuka TV byla další otázka, kterou jsme se zabývali pro splnění cíle práce. Jakým způsobem probíhá venkovní výuka TV jsme zjistili v grafu č. 13. Utvrdili jsme se v tom, že nejčastějšími aktivitami jsou míčové hry a atletika, jelikož tyto aktivity provozuje nejméně 93 % dotazovaných učitelů. Milým překvapením byl fakt, že aktivity využívající přírodní materiál využívá 41 % respondentů. Původní očekávání bylo u této aktivity mnohem nižší. Respondenti, kteří mají k dispozici okruh na běžecké lyžování, provozují běžecké lyžování a ti co mají k dispozici kluziště, toho také využívají a během TV chodí s žáky bruslit. Z grafu č. 11 jsme zjistili, že sportovní hřiště mají k dispozici všechny dotazované školy. Ač sportovní hřiště ve většině případů není spjato s přírodou, i tak má škola k dispozici alespoň jeden venkovní prostor na TV. Všechny dotazované školy mají k dispozici les či park a mají tedy prostory na aktivity v přírodě či aktivity podobného charakteru.

Další otázkou, kterou jsme se zabývali, bylo: **co brání venkovní výuce TV v jejím provozování.** Dle grafu č. 17 je jasně zřetelné, že je hlavní překážkou ve venkovní výuce TV počasí. 78 % respondentů potvrdilo tento fakt. Je zajímavé, že v České republice se učitelé shodli, že je hlavní překážkou počasí, jelikož ve Skandinávských státech, provozují venkovní výuku nehledě na počasí. Žáci jsou na venkovní výuku připraveni. Nejspíše je to tím, že zde mají standardizovanou venkovní výuku. Když by se tato skutečnost zrealizovala i v ČR, je možné, že by si rodiče i žáci po určitém čase zvykli, že se chodí na výuku ven za jakéhokoliv počasí. Poté by tento problém nebyl hlavní překážkou ve venkovní výuce. Někteří vnímají jako hlavní překážku nedostatek času, to jsou tací respondenti, kteří v grafu č. 6 uvádějí, že vyučují TV po 45 minutách. Zda vyučuje učitel TV 45 minut či 90 minut v kuse je velký rozdíl. Ti, co mají dvě hodiny v kuse mají více možností, např. dojet na vzdálenější hřiště od školy. Lze vyvodit, že čas je také určitou překážkou ve venkovní výuce TV. Pro 11 % učitelů je hlavní překážkou ve venkovní výuce TV nedostatek sportovišť. V grafu č. 11 uvedl jeden z těchto respondentů, že jako škola mají k dispozici les, sportovní hřiště a dětské hřiště. Druhý z respondentů uvedl, že jako škola mají k dispozici park, les, sportovní hřiště, dětské hřiště, rybník a zimní stadión. V poslední otázce uvedli tito respondenti, že u nich na škole chybí atletický stadión či atletická dráha. Překvapením byla skutečnost, že nedostatek sportovišť není až tak velkým problémem, jak bylo původně očekáváno. Bylo predikováno, že jednou z dalších překážek venkovní výuky TV bude složitá organizace žáků, avšak žádný z respondentů tento fakt nezmiňoval.

Učitelé dle výzkumu využívají venkovní výuku TV, pokud jim to časové rozhraní hodiny a počasí dovolí. Venkovní výuku TV realizuje většina učitelů minimálně dvakrát do měsíce. V průběhu zimního období se venkovní výuka realizuje pouze ve školách, které mají zimní sportoviště. Učitelé realizují venkovní výuku TV z důvodu širšího spektra možností a většího prostoru pro dané aktivity, zároveň jsou žáci aktivnější a uvolněnější. Během venkovní hodiny TV dochází převážně k aktivitám jako je atletika a míčové sporty, dále výuka formou volné zábavy nebo aktivity využívající přírodní materiál. V průběhu zimního období pak dochází k aktivitám jako je běžecké lyžování či bruslení. Takové aktivity však využívají pouze školy, které mají k dispozici tyto specifické venkovní prostory.

Sekundárním cílem této práce bylo porovnat možnosti a využití výuky venku v hodinách tělesné výchovy ve vybraných městských a venkovských základních školách. V tomto ohledu jsem stanovil následovné hypotézy:

Naším předpokladem bylo, že **městské školy budou postrádat přírodní prostředí, zatímco venkovské školy budou postrádat určitá sportoviště**. Tento fakt jsme se pokusili zjistit v otázce č. 12. Dle sesbíraných dat jsme sestavili tabulku dispozic venkovních prostor městských a venkovských základních škol.

Typ ZŠ	Přírodní prostředí	Venkovní sportoviště
M1	park, les	sportovní hřiště, atletický stadión
M2	park	sportovní hřiště, atletický stadión
M3	park	sportovní hřiště, atletický stadión, dětské hřiště, kluziště
M4	park, les	sportovní hřiště, atletický stadión, dětské hřiště, bazén, kluziště

Tabulka č. 1: Seznam venkovních prostor městských ZŠ

Typ ZŠ	Přírodní prostředí	Venkovní sportoviště
V1	les	sportovní hřiště, dětské hřiště
V2	park, les, okruh na běžky	sportovní hřiště, dětské hřiště, atletický stadión
V3	les	sportovní hřiště, dětské hřiště
V4	les	sportovní hřiště, dětské hřiště, atletický stadión
V5	les, okruh na běžky	sportovní hřiště,

Tabulka č. 2: Seznam venkovních prostor venkovských ZŠ

V tabulce č. 1 jsme ověřili, že městské školy mají potřebná sportoviště k dispozici. Atletický stadión a sportovní hřiště jsou dostačující pro sportovní hry a atletiku během venkovní výuky. Ze šetření vyplynul i pozitivní fakt, co se týče venkovních prostor na aktivity v přírodě. Všechny městské ZŠ mají k dispozici alespoň jeden přírodní prostor, kam můžou vyrazit za nevšední výukou TV.

Dle předpokladu mají všechny venkovské ZŠ k dispozici les. Venkovské ZŠ V2 a V5 mají navíc okruh na běžecké lyžování, který se nejspíše vyskytuje v daném lese či u lesa. V rámci sportovišť bylo pozitivním překvapením, že všechny venkovské školy mají k dispozici venkovní sportovní hřiště, většina škol má pro děti mladšího věku dětské hřiště a dvě školy mají dokonce atletický stadión či podobný komplex.

Ve shrnutí mají městské základní školy k dispozici přírodní prostředí. Je potom na učitelích, aby daný prostor dokázali využít. Současně některé venkovské ZŠ mají možností méně, některé více, ale všechny disponují minimálně jedním venkovním sportovištěm, což je dostačující. Lze tedy vyvodit, že tento předpoklad se nám nepotvrdil.

Zda využívají učitelé TV venkovské ZŠ venkovní výuku více než učitelé TV městské ZŠ jsme zjistili v otázce č. 11. Na venkovní výuku TV chodí každý týden devět respondentů, z čehož čtyři jsou z městských ZŠ a pět učitelů je z venkovských ZŠ. Přibližně dvakrát do měsíce chodí patnáct respondentů, z čehož devět je z městských škol a šest je z venkovských škol. Jednou do měsíce realizují venkovní výuku TV dva učitelé ze dvou venkovských ZŠ. Posledním respondentem byla učitelka TV z městské školy, která uvedla, že výuku venku provozuje zhruba 1 až 5 krát ročně. Z těchto výsledků není zcela zřetelné, zda učitelé TV venkovské ZŠ využívají venkovní výuku více než učitelé TV městské školy. Důvodem může být malý vzorek výzkumu. Nicméně lze z výsledků vyvodit, že pravděpodobně záleží na daném učiteli. Zda má k výuce venku kladný vztah či nikoliv a fakt, že se jedná o vesnickou či městskou školu rozhoduje pouze v případě, kdy daná ZŠ postrádá určitá venkovní prostředí. Tento předpoklad se nám také nepotvrdil.

V otázce č. 14 jsme **zjišťovali, zda mají učitelé TV na venkovských ZŠ kladnější vztah k venkovní výuce než učitelé TV v městských ZŠ**. Vyučování tělesné výchovy ve venkovním prostředí preferuje 11 respondentů z celkového počtu 27. Konkrétně na venkovských školách preferuje venkovní výuku 8 z 13 učitelů, což představuje 62 %. Na městských školách tuto formu výuky preferuje pouze 22 % dotazovaných učitelů. Předpoklad, že učitelé TV na venkovských ZŠ mají kladnější vztah k výuce venku, než učitelé městské ZŠ se nám potvrdil.

Ve **shrnutí** probíhá venkovní výuka TV jak na městských, tak i na venkovských ZŠ. Výuka venku probíhá s rovnoměrnou četností na obou typech ZŠ. Jediný rozdíl nacházíme v přístupu učitelů TV k venkovní výuce. Zde můžeme říci, že učitelé venkovských škol preferují spíše venkovní výuku, zatímco učitelům TV městských škol ve většině případů nezáleží na prostředí, ve kterém vyučují.

Výsledky výzkumu byly porovnány s pracemi a publikacemi zabývajícími se podobnou problematikou. Adamec (2009) ve své práci zjišťoval materiální vybavení, včetně vhodných prostředí k venkovní výuce 21 středních škol v Ústeckém kraji. Z výzkumu vyplynulo, že 81 % dotazovaných škol má k dispozici školní hřiště, 48 % škol má k dispozici les, 71 % škol má k dispozici park, 18 % škol má v okolí školy

zimní stadión nebo kluziště a 19 % vybraných škol má k dispozici lezeckou stěnu. Procentuální zastoupení jednotlivých prostředí je srovnatelné s výsledky našeho zkoumání. Ze sesbíraných dat jsme zjistili, že sportovní hřiště má k dispozici 100% vybraných ZŠ, 78 % škol má v okolí les, 67 % škol má k dispozici park, 23 % škol má k dispozici zimní stadión či kluziště a žádná z vybraných škol nemá k dispozici lezeckou stěnu. Lze usoudit, že vhodná prostředí pro venkovní výuku mají základní školy z různých částí České republiky k dispozici v podobné četnosti.

Z výsledků reprezentativního výzkumu provedeného Nadací Proměny Karla Komárka (NPKK, 2016) vyplynulo, že pouze malé procento dětí tráví čas venku během vyučování. Konkrétně jen 6% dětí uvedlo, že byly venku na školní zahradě během vyučování. 8 % dětí uvedlo, že bylo během vyučování na školním hřišti a v parku bylo v průběhu vyučování pouze 7% dětí. Tato data naznačují, že venkovní výuka v roce 2016 nebyla běžnou praxí v českých školách a že děti měli omezený kontakt s venkovními prostředími během vzdělávacího procesu. Z našich výsledků vyplývá, že je venkovní výuka v současné době realizována více, minimálně v předmětu tělesné výchovy. Jelikož 88 % učitelů realizuje výuku venku alespoň dvakrát měsíčně a 33 % učitelů realizuje venkovní výuku každý týden.

Dle výzkumu NPKK (2016) má většina škol na svém pozemku nebo v těsné blízkosti sportovní hřiště, přírodní hřiště, zeleň nebo park, ale málokterá škola toho využívá. Tvrzení, že mají základní školy alespoň jedno vhodné venkovní prostředí můžeme naším výzkumem potvrdit, avšak z druhé části výroku, že málokterá škola nevyužívá daných prostředí, musíme nesouhlasit. Všichni dotazovaní učitelé uvedli, že během venkovní výuky TV využívají všechny prostory, které mají k dispozici.

Daniš (2018) tvrdí, že hlavní překážkou ve výuce venku je nedostatek sebedůvěry učitelů a nedostatek zkušeností s takovou formou výuky. Tato bariéra nebyla v mém výzkumu zmíněna ani jedním respondentem. Nedá se říci, že se o překážku nejedná. Avšak lze usoudit, že díky výzkumnému souboru, který tvořili učitelé TV, je realizace výuky venku jednodušší, než u učitelů jiné aprobace. Pro učitele TV se změnilo pouze prostředí a tomu učitel přizpůsobí aktivity. Kdežto učitelé jiných oborů musí realizaci venkovní výuky přizpůsobit celou vyučovací hodinu i její náplň. V tomto výzkumu bylo zjištěno, že největší překážkou v realizaci venkovní výuky TV je dle respondentů špatné počasí.

7 ZÁVĚR

Cílem práce bylo zmapovat současný stav venkovní výuky v hodinách tělesné výchovy na vybraných základních školách v České republice. Zjišťovali jsme zda venkovní výuka TV probíhá, jak často k ní dochází, jaké aktivity s žáky realizují. Pokud k venkovní výuce nedochází, jaké jsou překážky. Dále jsme zjišťovali, jaká venkovní prostředí má daná ZŠ k dispozici a následně jsme porovnali výsledky mezi venkovskými a městskými základními školami. Cíle této práce byly splněny.

V teoretické části jsme představili termín výuka venku a pojmy s tímto termínem spojené. Uvedli jsme jakými různými způsoby probíhá venkovní výuka v zahraničí, konkrétně v Norsku, Švédsku, Skotsku a Dánsku. Dále jsme přiblížili současný stav tělesné výchovy v RVP ZV, společně s postavením výuky venku v RVP ZV. Poukázali jsme na důležité benefity, které venkovní výuka přináší. Zaměřili jsme se na benefity výuky v přírodě v porovnání s venkovní výukou v městském prostředí. Na závěr teoretické části práce jsme představili příklady překážek, které brání v provozování venkovní výuky.

V rámci kvantitativního výzkumu bylo vytvořeno anketní šetření. Výzkumný soubor tvořilo 27 učitelů tělesné výchovy ze 4 městských a 5 venkovských základních škol. Po shromáždění vyplněných anket jsme výsledky zanesli do grafů a odpovědi vyhodnotili.

Dle výsledků je zřetelné, že výuku venku v hodinách TV realizují všichni učitelé. Jak často tato výuka probíhá, záleží na časových rozhraních hodin, dostupnosti venkovních hřišť, ale hlavně na počasí. Během venkovní výuky TV dochází nejčastěji k aktivitám jako je atletika, nebo sportovní hry. Z výzkumu vyplynulo, že všechny základní školy mají alespoň jedno venkovní sportoviště a alespoň jeden přírodní prostor k dispozici na výuku tělesné výchovy. Učitelé venkovských ZŠ ve většině případů preferují venkovní výuku TV, zatímco učitelé městských škol preferenci výuky spíše nemají.

Na závěr lze říci, že na zkoumaných základních školách dochází k venkovní výuce tělesné výchovy v dostatečné míře. Někteří učitelé TV si jsou vědomi benefitů, které výuka v přírodě nabízí, avšak během venkovní výuky TV převažují aktivity sportovního charakteru. Výuka venku v hodinách TV probíhá srovnatelným způsobem jak na městských, tak i na venkovských ZŠ. Tato práce je pilotní, zabývá se malým souborem. Lze na tuto práci navázat rozšířením výzkumu do všech krajů České republiky, popř. do více základních škol v jednotlivých krajích.

Použitá Literatura

1. Adamec, M. (2012). *Zkušenost s aktivitami v přírodě žáků vybraných středních škol na Mostecku*. Diplomová práce. Praha: UK FTVS.
2. Adkins, C., & Simmons, B. (2002). Outdoor, Experiential, and Environmental Education: Converging or Diverging Approache? *ERIC Digest*. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED467713>
3. Bentsen, P. (2010). *The extent and dissemination of udeskole in Danish schools*. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2010.02.001>
4. Boraňová M. (2012). *Dánský školský systém*. Diplomová práce. Olomouc: UPOL.
5. Čapková, A. (2010). *Výchova a aktivity v přírodě na základních školách v Praze 6*. Bakalářská práce. Praha: UK FTVS.
6. Činčera, J. (2007). *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido.
7. Činčera, J.; Jančaříková, K.; Matějček, T.; Šimonová, P.; Bartoš, J.; Lupač, M., & Broukalová, L. (2016). *Environmentální výchova na českých školách*. Brno: Masarykova univerzita; BEZK; Agentura Koniklec.
8. Daniš, P. (2016). *Děti venku v přírodě. Ohrožený druh?* Praha: Ministerstvo životního prostředí.
9. Daniš, P. (2018). *Tajemství školy za školou*. Praha: Ministerstvo životního prostředí.
10. Donaldson, G.W., & Donaldson, L. (1958). Outdoor Education a Definition. *Journal of health, physical education and recreation*, 29, 17-63.
11. Dymont, J. E. (2005). Green school grounds as sites for outdoor learning: Barriers and opportunities. *International Research in Geographical & Environmental Education*, 14(1), 28-45.
12. Education Scotland (2010). *Curriculum for Excellence through outdoor learning*. Dostupné z: <https://education.gov.scot/media/isxg4lb0/cfe-through-outdoor-learning.pdf>
13. Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál.
14. Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
15. Gelter, H. (1999). Friluftsliv The Scandinavian Philosophy of Outdoor Life. *Canadian Journal of Environmental Education*, 5, 77-93.
16. Gilbertson, K., Ewert, A., Siklander, P., & Bates, T. (2022). *Outdoor education: Methods and strategies*. Champaign: Human Kinetics.

17. Hendl, J. (2004). *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. 1st ed. Praha: Portál.
18. Higgins, P., & Loynes, C. (1997). On the nature of outdoor education. *A guide for outdoor educators in Scotland*, 6-8.
19. Hromádka Z. (2018) *Komplementární přístup k environmentálnímu vzdělávání*. Dostupné z:<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21799/komplementarni-pristup-k-environmentalnimu-vzdelavani.html>
20. Jirásek, I. (2004) Vymezení pojmu Zážitková pedagogika. *Gymnasion*, c. 1, s. 6-16.
21. Kolb, D. A., & Fry, R. E. (1974). *Toward an Applied Theory of Experiential Learning*. Theories of group process.
22. Kunst, T. (2006). *Zařazení aktivit v přírodě do výukového programu základních škol*. Diplomová práce. Praha: UK FTVS.
23. Lahart, I., Darcy, P., Gidlow, C., & Calogiuri, G. (2019). The Effects of Green Exercise on Physical and Mental Wellbeing: A Systematic Review. *International journal of environmental research and public health*, 16(8), 1352. <https://doi.org/10.3390/ijerph16081352>
24. Louv, R. (2005). *Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder*. Chapel Hill: Algonquin Press.
25. Mackay, G. J., & Neill, J. T. (2010). The effect of green exercise on state anxiety and the role of exercise duration, intensity, and greenness. *Journal of Environmental Psychology*, 30(2).
26. Ministerstvo školství a tělesné výchovy (2011) *Časté otázky k plnění povinné školní docházky a základnímu vzdělávání*. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/17939_1_1/
27. Ministerstvo životního prostředí (n.d.) *Udržitelný rozvoj*. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj
28. Neuman, J. (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál.
29. Neuman, J. & Turčová, I., ed. (2022). *Turistika a sporty v přírodě: přehled základních znalostí a dovedností pro výchovu v přírodě*. Praha: Falešník Ondřej Ing.
30. Neill, J. T. (2010). *Outdoor education theories: A review and synthesis*. Dostupné z: <https://www.slideshare.net/jtneill/outdoor-education-theories-a-review-and-synthesis>
31. Ofsted (2008). *Learning outside the classroom: how far should you go?* Ofsted

32. Office for Standards in Education, Children's Services and Skills, Manchester. s. 19.
33. Nadace Proměny Karla Komárka (2016). *České děti venku: Reprezentativní výzkum, kde a jak tráví děti svůj čas*. Nadace Proměny Karla Komárka.
34. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2023, červen). *RVP_ZV_2023_zmeny*. Praha: MŠMT. Dostupné z: https://www.edu.cz/wpcontent/uploads/2023/07/RVP_ZV_2023_zmeny.pdf
35. Rickinson, M. (2001). *Learners and Learning in Environmental Education: a critical review of the evidence*. London: Environmental Education
36. Rickinson, M., Dillon, J., Teamey, K., Choi, M. Y., & Benefield, P. (2004). *A Review of Research on Outdoor Learning*. London: National foundation for educational research and king's college London.
37. Stanley, E., McCann, L. E., & Reeves, S. (2019). Outdoor Education in Urban Environments: Exploring Principles for Practice. *Journal of Experiential Education*
38. Schottenbergerová, K. (2020) *Realizace školy v přírodě na I. stupni základních škol*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ajsvc/>
39. Šafránek, J., Turčová, I., Braniš, M., & Hájek, M. (2017). Expozice žáků aerosolu při hodinách tělesné výchovy. *Envigogika*, 12(2). <https://doi.org/10.14712/18023061.554>
40. Thompson, N., & Wilkie, S. (2021). 'I'm just lost in the world': the impact of blue exercise on participant well-being. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 13(4), 624–638. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2020.1761433>
41. Váchová, K. (2003). *Výzkum zařazování sportů a pobytu v přírodě do výuky tělesné výchovy na základních a středních školách v Královéhradeckém kraji*. Diplomová práce. Praha: UK FTVS.
42. Waite, S., Bølling, M., & Bentsen, P. (2015). *Comparing apples and pears?: a conceptual framework for understanding forms of outdoor learning through comparison of English Forest Schools and Danish udeskole*. Environmental Education Research.
43. . WAITE, S. (2017). *Learning with nature: a how-to guide to inspiring children through outdoor games and activities*, Education. 3-13

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Seznam grafů

Příloha č. 2 – Seznam tabulek

Příloha č. 3 – Anketa k odborné práci

Příloha č. 1 – Seznam grafů

Graf č. 1: Pohlaví učitelů	27
Graf č. 2: Délka pedagogické praxe.....	28
Graf č. 3: Vysoká škola.....	28
Graf č. 4: Na kterém stupni ZŠ učitelé vyučují	30
Graf č. 5: Počet hodin TV týdně	31
Graf č. 6: Délka vyučovací hodiny	31
Graf č. 7: Tandemová výuka.....	32
Graf č. 8: Počet žáků v hodinách TV	33
Graf č. 9: Výuka venku v zimě	34
Graf č. 10: Četnost výuky venku	34
Graf č. 11: Venkovní prostředí v dosahu ZŠ	35
Graf č. 12: Využívaná místa v rámci TV	36
Graf č. 13: Venkovní aktivity zařazované v hodinách TV	37
Graf č. 14: Preference výuky dle prostředí	38
Graf č. 15: Je organizace TV venku těžší než uvnitř?	39
Graf č. 16: Spokojenost žáků v určitém prostředí	40
Graf č. 17: Hlavní překážka ve venkovní výuce TV	41

Příloha č. 2 – Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Seznam venkovních prostor městských ZŠ	45
Tabulka č. 2: Seznam venkovních prostor venkovských ZŠ	45

Příloha č. 3 – Anketa k odborné práci

Název práce: Výuka venku v hodinách tělesné výchovy na základních školách

Řešitel práce: Vojtěch Kobr

Průvodní dopis:

Vážený pane/Vážená paní,

jmenuji se Vojtěch Kobr a studuji studijní program Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (UK FTVS) a tímto si dovoluji Vás požádat o zodpovězení otázek/poskytnutí informací pro účel vypracování své bakalářské práce s názvem Výuka v přírodě v hodinách tělesné výchovy na ZŠ

Cílem tohoto výzkumného projektu je zmapovat současný stav výuky venku v hodinách tělesné výchovy ve vybraných základních školách v ČR.

Výzkum je určen pro učitelky a učitele tělesné výchovy na základní škole

Výzkum byl schválen vedoucí práce na UK FTVS.

Získaná data budou zpracována, publikována a uchována v anonymní podobě, budou využita pro výzkum na UK FTVS a ochráněna před jiným užitím. S výsledky studie se můžete seznámit po proběhnutí výzkumu na emailové adrese: vojtech.kobr@seznam.cz.

Vyplněním a odevzdáním ankety potvrzujete, že dobrovolně souhlasíte se svojí účastí v této výzkumné studii, o které jste byl/a informován/a, jakož i o právu odmítnout účast nebo svůj souhlas kdykoli odvolat bez represí, a to písemně Etické komisi UK FTVS. Předem děkuji za Vaši ochotu a spolupráci.

Anketa: „[zde byl odkaz na anketu](#)“

S pozdravem

Vojtěch Kobr

Anketa:

Název základní školy:

Otázka č. 1 - Vaše pohlaví:

- muž
- žena
- jiné

Otázka č. 2 - Jaká je vaše délka pedagogické praxe:

- Méně než 5 let
- 6 – 9 let
- 10 – 20 let
- 21 let a více

Otázka č. 3 - Jakou vysokou školu jste absolvovali / absolvujete?

Otázka č. 4 - Jste učitelem tělesné výchovy?

- ano
- ne

Otázka č. 5 - Vyučujete TV na prvním či druhém stupni?

- první
- druhý
- oba

Otázka č. 6 - Kolik hodin TV vyučujete týdně?

- 2 – 6 hodin
- 7 – 10 hodin
- 10 – 15 hodin
- 16 – 21 hodin

Otázka č. 7 - Jak dlouhé jsou hodiny TV, které vyučujete?

- 45 minut
- 2x45 minut

Otázka č. 8 - Vyučujete hodiny TV v jednom či dvou učitelích?

- jeden pedagog
- dva pedagogové

Otázka č. 9 - Kolik máte v průměru žáků na hodině TV?

- méně než 15
- 16 až 25
- 26 až 34
- 35 a více

Otázka č. 10 - Zařazujete do hodin TV venkovní aktivity?

- ano
- ne

Otázka č. 10a - Pokud ano, chodíte ven i v průběhu zimy?

- ano
- ne

Otázka č. 10b - Pokud ne, co je příčinou?

Otázka č. 11 – Jak často chodíte s jednou třídou na TV ven?

- vůbec
- 1 až 5 krát ročně
- jednou do měsíce
- dvakrát do měsíce
- každý týden

Otázka č. 12 – Jaká venkovní prostředí pro hodiny TV máte k dispozici?

	ANO	NE
Park	☐	☐
Les	☐	☐
Sportovní hřiště	☐	☐
Dětské hřiště	☐	☐
Atletický stadión, komplex	☐	☐
Rybník, nádrž, bazén	☐	☐
Lezecká stěna	☐	☐
Zimní stadión, kluziště	☐	☐
Okruh na běžecké lyžování	☐	☐

Otázka č. 12a - Hodiny TV ve venkovním prostředí probíhají:

(V případě jiné odpovědi napište, ve kterých všech prostředích výuka probíhá)

- Ve všech zmíněných místech, které máme k dispozici
- jiné: _____

Otázka č. 13 - Které venkovní aktivity (sporty) zařazujete do výuky TV?

- míčové hry
- atletika
- aktivita využívající přírodní materiály
- výuka formou volné zábavy
- běžecké lyžování
- bruslení
- jiné: _____

Otázka č. 14 - Jako vyučující TV preferujete výuku ve venkovním prostředí či uvnitř?

- venku
- uvnitř
- je mi to jedno

Otázka č. 14a - Z jakého důvodu?

Otázka č. 15 - Je pro vás těžší organizovat hodinu TV ve venkovním prostředí?

- ano
- ne

Otázka č. 16 - Jsou žáci dle vás spokojenější venku nebo uvnitř?

- venku
- uvnitř
- nevím

Otázka č. 17 - Co je dle vás hlavní překážkou v chození ven v hodinách TV?

- čas
- počasí
- nedostatek sportovišť
- složitá organizace
- jiné

Otázka č. 18 - Kdybyste měli možnost využívat venkovních sportovišť či venkovního prostředí v hodinách TV, které doposud nemáte k dispozici, které by to bylo?
